

28. årgang / 2005 / nr. 2

TOLD- OG SKATTEHISTORISK TIDSSKRIFT

zuse

Aspirant, kontorelev, rationalisering og
momskontrol, hustakster og grundtakster

Zise - Told- og Skattehistorisk Tidsskrift er medlemsblad for Told- og Skattehistorisk Selskab, stiftet den 24. oktober 1977.
Bestyrelsens medlemmer er told- og skattedirektør Ole Kjær, København (formand),
overarkivar, mag. art. Henrik Fode, Århus (næstformand),
dr. phil. Ole Degn, Viborg (redaktør),
fuldmægtig Gunnar Jakobsen, København (sekretær),
specialkonsulent Kirsten Lekdorf, København (kasserer),
fhv. regionschef Palle Castbak, Kalundborg,
fhv. ekspeditionssekretær Aage E. Hansen, Kruså,
kontorchef Henrik Ludolph, København
og retschef Hans Jørgen Mortensen, Viborg.

Medlemskab af Told- og Skattehistorisk Selskab tegnes ved henvendelse til Told- og Skattehistorisk Selskab, Østbanegade 123, 2100 København Ø eller på www.zise.dk, hvortil adresseændringer også kan meddeles. Kontingentet andrager 60 kr. om året for enkeltmedlemmer, 500 kr. for institutioner og firmaer. Biblioteker kan tegne abonnement for 60 kr. Zise udkommer tre gange årligt, og hvert hefte indeholder ca. 40 sider.

Bidrag til Zise bedes sendt til redaktøren, dr. phil. Ole Degn, Mellemhøjen 11, 8800 Viborg, eller til sekretæren, fuldmægtig Gunnar Jakobsen, Told- og Skattehistorisk Selskab, Østbanegade 123, 2100 København Ø.

www.zise.dk

ISSN 001 05-8355
Tryk: Wadmann Grafisk A/S, Thisted

Aspirant, kontorelev, rationalisering og moms kontrol, hustakster og grundtakster

Dette nummer rummer hele tre erindringsartikler og en enkelt artikel om skatter.

H.C. Bo Larsen har ikke tidligere skrevet i Zise, men er blevet inspireret af tidsskriftets erindringsartikler. Han er født og opvokset i Slagelse, og hans virke i toldvæsenet begyndte, da han i 1958 efter fem års tjeneste som oversergent ved Sjællandske Ingeniørregiment blev ansat som toldbetjentaspirant ved Københavns Toldsted. Efter endt toldbetjentuddannelse gjorde han i nogle år tjeneste rundt om i Københavns Havn. 1963-60 gjorde han afløsertjeneste med fast tjenestested i København og for land og rige rundt. Da afløserkorpset blev opløst i 1969, fik han forflyttelse til Nykøbing Falster Distriktstoldkammer, hvor han 1972-84 var holdleder i Rødbyhavn og derefter vicetoldinspektør og sektionsleder ved Nykøbing Falster Distriktstoldkammer, indtil han gik på pension. I artiklen her beretter han om aspiranttiden som toldbetjent ved Københavns toldsted, om tjeneste i pakhusforvaltningen, i bevognings-tjenesten i Frihavnen, i havnepatruljen på toldboden og i Sydhavnens toldkontrol. På et af tjenestestederne var der to toldtjenestemænd, der hver havde et glasøje, og han oplevede en dag den ene ophidset råbe til den anden, at de måtte have en samtale under to øjne. Artiklen slutter med et rids af de senere år i told-

væsenet, hvor han i 1994 gik på pension og i årene derefter var medstifter af og formand for seniorklubben ToldSkat Region Maribo.

Annie Birkvang fortsætter sine erindringer, hvor hun nu er nået til en tre-årig periode som kontorafløser, hvor hun efterhånden fik erfaringer fra ikke færre end 28 forskellige kontorer og toldopsyn med mange forskelligartede opgaver. Hun har et skarpt blik for forskellighederne på de mange kontorer, der hver især havde deres fortrin eller ulemper. Der var en verden til forskel på et toldkassererkontor, et kreditop-

H. C. Bo Larsen. Foto i privateje.

lagskontor, en pakhusforvaltning og et spiritusbeskatningskontor. Og hun opdagede, at hun kunne gøre en forskel, når hun eksempelvis i Toldtidende under pseudonym skrev en artikel om de elendige forhold på dametoiletet.

Bent Andreassen fortsætter sin lange beretning om sin tid som kontroltolder. I slutningen af 1960'erne oplevede han de store strukturforandringer, der fandt sted med sammenlægningen af 76 toldsteder til 31 distriktstoldsteder. Selv var han dermed med til at nedlægge toldstedet i Sæby og blev forflyttet til Frederikshavn. Her kom han til i en årrække at arbejde med forskelligartede, flere gang store kontrolopgaver, således vedrørende svindel med slagteriafregninger.

I en række af artikler om ældre tiders skatteforhold er Ole Degn nået til hus-takster og grundtakster fra 1600-årene,

kilder, der på en detaljeret måde fortæller os om ejendomstakseringer, ejendomsskatter og ejendommenes ejere og beboere i de mange købstæder. De er ikke mindst værdifulde derved, at grundtaksterne blev ajourført og anvendt frem til 1800-årene.

Ligesom i en række tidligere numre har Bente Borg Sørensen, ToldSkat Museet, med stor viden hentet billeder frem fra museets samlinger til illustration af dette nummers artikler.

Forsidebilledet er fra ca. 1968 og viser Toldvagt 2, hovedporten til Frihavnen, en regnfuld sommermorgen. I læskuret samlede man køre- og vægtsedler. Se i øvrigt artiklen af H.C. Bo Larsen, der har leveret billedet.

Fra oversergent i hæren til aspirant i toldvæsenet!

af H.C. Bo Larsen

For et stykke tid siden havde jeg en samtale med Gunnar Jakobsen, sekretær i Toldhistorist Selskab, som jeg i øvrigt havde et fint samarbejde med ved indførelsen af godsregistreringssystemet på EDB i 1984. Gunnar opfordrede mig i løbet af samtalen til at skrive lidt om min tid i toldvæsenet. En opfordring, jeg har gået og tænkt meget over i den forløbne tid, for hvis jeg lukkede op for skuffen, hvem ville så tro på beretningen? Jeg husker, at tolddirektør Parving for mange år siden opfordrede os alle til at berette om fortiden, men ikke mange fulgte hans opfordring. Vel nok med samme begrundelse, som jeg her har omtalt. Men jeg vil følge Gunnars opfordring, og her er så lidt om mine oplevelser i det gamle toldvæsen.

Den 30. april 1958 blev jeg hjemsendt fra hæren efter fem års tjeneste som oversergent ved Sjællandske Ingeniørregiment, dels i Ryvangen, dels på den da nyopførte Farum kaserne. På hjemsendelsesdagen opsøgte jeg daværende personalechef J.V. Henriksen på hans kontor for at høre, om min ansøgning stadig lå nederst i den bunke, som han havde vist mig, da jeg indleverede ansøgningen. Til min store forbavselse spurgte han mig: Kan De begynde i morgen? Ja, svarede jeg. Fint, sagde han, så melder De Dem i Overtoldinspektoratet for København i morgen kl. 12.

Vi var seks mand, der den 1. maj 1958 blev ansat som toldbetjentaspiranter i

lønramme 3 ved Københavns toldsted. De fleste var hjemsendte oversergenter, men der var også en enkelt løjtnant af reserven. Jeg kan nævne navne på velansete og gode kollegaer som Poul Larsen, Ålborg, Ove Velling, Grenå, Knud Erik Nordenhof, Århus, og Max Weinholdt Jensen, Århus. Løjtnanten kan jeg ikke huske navnet på, men det betyder heller ikke noget, for han forsvandt hurtigt igen. Det var under hans værdighed at stå perronvagt ved Malmø-færgen i Frihavnen.

Efter at vi havde meldt os i Overtoldinspektoratet, hvor vi fik udleveret et toldtegn, blev vi sendt i Firkanten på toldboden, hvor vi i foreningslokalet på første sal skulle undervises i toldkontrol. Underviseren var en person med en stor pondus, nemlig toldpatruljemester i 15. lønramme Kaj Olsen, den daværende formand for Dansk Toldtjenestemandsforbund. Der skal ikke herske nogen tvivl om, at Kaj Olsen vidste, hvad han talte om, men hans stemme var meget monoton, og det lød, som om han havde en kartoffel i munden, så i løbet af kort tid sad hele bundtet og sov. Kaj var dog så diplomatisk, at han lod som ingenting og fortsatte sin undervisning.

Jeg fik senere en sjov oplevelse med Kaj Olsen. Jeg gjorde tjeneste i pakhusforvaltningen på toldboden, hvor han hver dag indtog sin frokost. På det tids-

punkt i 1961 skulle der udnævnes en ny overtoldvagtmaster i havnepatruljen, og Kaj havde under en frokost lovet toldvagtmaster Thorvald Larsen denne stilling for en flaske brændevin. Imidlertid skete der en masse foreningspolitiske ting, der gjorde, at stillingen blev besat med toldvagtmaster B. Helby. På dagen for udnævnelsen kom Kaj Olsen som vanligt til frokosten, og han blev i døren modtaget af en ophidset Thorvald Larsen, der rød i hovedet af raseri råbte: Kaj, du lovede. Kaj Olsen, der havde høreapparat, løftede sit slips og afbrød høreapparatet, idet han sagde: Thorvald, du blev vejet og fundet for let! Thorvald fik dog senere en overvagtmasterstilling i udførselskontrollen i Firkanten.

Efter undervisningen hos Kaj Olsen, der varede i fire dage, fik vi hos overtoldvagtmaster Helge Mogensen i Materielforvaltningen udleveret 1 stk. regnfrakke, 3 stk. skjorter, 2 stk. slips og en kasket med hvidt huebetræk. Det hvide huebetræk skulle anvendes i tiden fra 1. maj til 1. oktober. Så det satte vi på med det samme.

Til de øvrige uniformsdele skulle der tages mål hos skræddermester Arne Petersen, der boede på Østerbrogade tæt ved Trianglen. Det var dog sådan, at benklæder skulle vi selv købe, men der havde Arne Petersen selvsagt den fordel, at dem kunne han levere for rimelige penge. Uniformen og kappen var lavet af det såkaldte Holmensklæde, og hvis det blev vådt, så varede det længe, meget, meget længe, før det atter var tørt.

Så var vi klar til at gå i tjeneste (uden uniform, men med kasket, hvidt huebetræk og toldtegn) og vi skulle så rundt på forskellige tjenestestede (fem dage hvert sted) for ligesom at blive gjort be-

kendt med tjenesterutinerne. Som mit første sted blev jeg sendt ud til patruljemester George Nielsen i rådighedstjenesten, der havde til huse ved indkørslen til Frihavns Toldvagt 2. Tjenesten her bestod i at ledsage lastbiler, der kørte med højtbeskattede varer, til andre steder i havnen, eller vogne, der blot havde ærinder i Frihavnen og tjeneste ved Malmø-færgen og ved de Amerika-både, der af og til anløb Frihavnen ved pakhus 18.

Det faste personale i rådighedstjenesten bestod af et antal "fungerende toldbetjente", bl.a. Dehlsen, Karl Nielsen og Kullenberg. Sidstnævnte var den mest betydningsfulde, idet han bragte tjenestepost fra Frihavnen til toldboden, og hver måned var han den første, der fik udleveret næste måneds tjenestefordeling, og det var hans store dag. Han cyklede rundt til vagterne og spurgte hemmelighedsfuldt: Skal du kikke engang?

Da Georg Nielsen gik på pension, blev han afløst af overtoldvagtmaster Vilhelm Damgaard. Han havde et glasøje. Det samme havde toldkontrollør Børsting, og jeg overværede engang, at Børsting kom farende ind i rådighedstjenesten og med påtaget ophidselse råbte: Damgaard, jeg må tale med Dem under to øjne.

Fra rådighedstjenesten kom jeg til bevogtningstjenesten i Frihavnen, der blev ledet af patruljemester P.H. Sode, med overtoldvagtmaster Ludvigsen som næstkommanderende. Opgaverne her var at inkvirere indkomne skibe og så naturligvis at bevogte frihavsgitteret.

Her var der døgtjeneste, men der var også et fast daghold, som tog sig af inkvireringer af de store skibe, der anløb Frihavnen. De små skibe, dvs. skonner-

ter og mindre fragtskibe, blev taget af et mindre hold. På en almindelig dag kunne Frihavnen anløbes af 10-15 småskibe, der kom med laster fra Hamborg, Gøteborg, Stettin eller Oslo. Midt inde i Frihavnen lå Redhavnen. Her kunne de små skibe ligge som vinddrivere, medens de ventede på, at vinden skulle løje af, eller vente på en ny last.

Derfra til havnepatruljen på toldboden og sluttelig til Sydhavnens toldkontrol. Så var vi sådan set fuldt uddannet til at deltage i den almindelige tjeneste, men vi var stadig ikke uniformeret og dog! Vi havde jo en kasket med hvidt huebetræk og et toldtegn, hvis det skulle gå helt galt.

Vi blev dog uniformeret, og de næste fem år gjorde jeg tjeneste rundt om i Københavns havn. Det var dog mest i Havnepatruljen på toldboden, idet det var det sted, hvor der var flest toldbetjente. Der blev kørt i vagtskifter à 8 timer. På hver vagt var der et hold A (to mand), et hold B (syv mand) og et hold C (to mand). At der på hold B var syv mand skyldtes, at dette hold skulle foretage inkvireringer af de skibe, der måtte ankomme i løbet af en vagt. De skulle også afsætte skibsvagter på skibe, der ankom om natten, og hvor man anså det for bedst, at skibet fik en særlig inkvirering i dagtimerne.

Hold A kørte på aften- og nattevagter patruljekørsel i Nordhavnen og Tuborg Havn, medens hold C kørte på Christianshavn, Islands Brygge og Prøvestenen. Hold B havde så den centrale del af havnen: Gammelholm, Kalvebod Brygge, Sydhavnen og Sluseholmen samt som omtalt inkvireringer af eventuelle skibe og skibsvagter. Bilerne, vi kørte i, var Volvo'er. De små hold kørte i 544

stationcars og hold B i en stor Volvo med klapsæder, der skulle jo være plads til 7 mand. Tænk sig: 6-8 timer på et klapsæde! Det var en hård vagt.

Der var dog også et "daghold", der bestod af kollegaer, som havde udvist særlige evner for at finde smuglervarer. Holdet tog sig af inkvireringer af farlige skibe. På hver vagt var der desuden en radiovagtimester. På alle dagvagter var der to overvagtimestre. Den ene var så leder af det såkaldte "daghold", medens den anden tog sig af B-holdet.

Det var godt at være på dagholdet, for dér var der store muligheder for at optjene rapportpenge. Det var en særlig dusør, som blev udbetalt hvert kvartal. Det højeste beløb, der kunne udbetales, var 450 kr. i kvartalet, men havde man en særlig god rapport, kunne den godt trække to-tre gange fuldt hus.

Jeg boede dengang på Frederiksberg, og hver dag gik eller kørte jeg forbi en villa på Søndre Fasanvej, hvor der holdt en fransk registreret personvogn i carporten. Igennem to måneder holdt jeg vognen under observation og afleverede så den færdige rapport til overtoldassistent Gunnar Paaskesen i Eftersøgningstjenesten. Gunnar må have syntes godt om mit arbejde, for rapporten indbragte to kvartaler med fuldt hus. Jeg fik senere et godt samarbejde med Gunnar Paaskesen, dels i Rødbyhavn, dels senere i Nykøbing Falster.

På et tidspunkt blev der oprettet en "Sjællandspatrulje", der blev ledet af overtoldvagtimester Bjørndal-Mølgaard. Patruljen var til støtte for de toldkamre på Sjælland og Lolland-Falster, der blev anløbet af store og "farlige" skibe, og hvor der ikke var mandskab nok til at klare store inkvireringer. Jeg var

så heldig at være blandt de første, der blev udtaget til denne særlige patrulje, og det var en fornøjelse at arbejde sammen med Mølgaard, der var en meget dygtig leder og et behageligt menneske. Engang havde en tysk skipper klaget over, at vi under inkvireringen af hans skib i Korsør havn havde rodet i hans seng. Næste gang, vi mødte ham, var i Kalundborg, og jeg overværede, at han og Mølgaard sagde goddag til hinanden med et håndtryk, så man næsten kunne høre knoglerne knage, samtidig med at de så hinanden dybt i øjnene. Derefter havde den tyske skipper intet at klage over.

I havnepatruljen var man i reglen to-tre måneder. Det var et godt sted at være, for der oppebar man aften- og natpenge samt søn- og helligdagsbetaling. For at disse ekstrapenge blev fordelt retfærdigt, førte den lokale toldbetjentforeningsformand en såkaldt "diætliste". Når man havde nået bunden på den, blev man udsat til at gøre tjeneste på Gammelholm, hvor færgerne til Sverige sejlede Øresund tyndt og her kunne man på 14 dage tjene lige så meget i diæter, som man fik i løn. Efter toldvæsenets ekspeditionstid (kl. 07-17) skulle rederierne betale diæter for tilstedeværelsen af opsyn og overopsyn, og da der kunne være op til to-tre færger i timen til ekspedition, var det en indbringende forretning. For os! Men det var også en streng tjeneste. Hver dag fra tidlig morgen til langt ud på natten. Men penge, dem var vi glade for. Den faste løn var jo ikke stor i 3. lønramme.

De "sure" steder var landværtvagterne i Frihavnen, som var Toldvagt 1 (Nordre Frihavnsvej), Toldvagt 2 (hovedporten til Frihavnen), Toldvagt

14 (Århusgade) og Toldvagt 7 (Den lukkede vej - vejen som forbandt toldboden og Frihavnen), det var steder, hvor man i regn, storm og slud var på gaden og foretog kontrol. Der var selvfølgelig også varme dage, men der hang bilosen som en svøbe over os og gav en dundrende hovedpine. I Toldvagt 2 og 14 var der døgnvagt, medens 1 og 7 kun var åbne fra 06 til 22.

Nej, så var det bedre at være på en af toldvagterne 5, 15, 16 og 17 i Frihavnen. De var alle søværtvagter, hvor man skulle holde øje med ind- og udpassager af Frihavnen. Også der var der døgn tjeneste.

Toldvagt 5 lå for enden af Langeliniekajen, og der var en masse at se på. Både om natten og om dagen var der en livlig trafik af skibe i havnen og biler på kajen. Skibe, der kom for at bunkre og for at få frisk proviant ombord. Pramme, der skulle op i havnen med en dellast af uberigtigede varer fra et af de store skibe. Det var noget af et kunststykke at få skrevet den toldattest, som disse pramme skulle have med til distrikterne, for ikke at tale om det store antal toldplomber, der skulle sættes på lugerne.

Toldvagt 15 lå på den modsatte side af indsejlingen til Frihavnen. Der var der fred og ro. Det samme var der på vagt 16, der lå i Redhavnen, og vagt 17, der lå i bunden af ØKs kaj. Der var der tid til at finde spillekortene frem. Tid til at rette reglementer og ikke mindst tid til at dygtiggøre sig til den kommende fagskole.

I forbindelse med forberedelserne til toldbetjentskolen (kaldet fagskolen) havde en god kollega, overtoldvagtmester P.F. Hansen, oprettet en forskole i

*Toldvagt 15 i Frihavnen,
med H. C. Bo Larsen
ved skrivebordet.
Foto 1968 i privateje.*

Christianshavns Toldkontrol. Her underviste han os i de fleste af de toldfag, som vi ville komme op i på fagskolen.

Han gjorde det med stor entusiasme og fortjener megen ros for den indsats, han gjorde for at dygtiggøre toldbetjentpersonalet. Jeg husker engang, hvor han havde givet os lektier for i T.I.R.-ordningen. Jeg mødte uforberedt, og jeg glemmer aldrig det blik, han sendte mig under overhøringen. Undskyld PF, det var ikke pænt af mig! Siden mødte jeg aldrig uforberedt. Ved sin afgang blev P.F. Hansen belønnet med et ridderkors, og det fortjente han fuldt ud.

I flere år var jeg sekretær i Toldbetjentenes Selskabelige Forening. Her hed formanden Gunnar Hvidkjær Johannsen og næstformanden Ove Ejlersen, og det var et par gevaldige fyre! Dem kan der fortælles mange historier om, men det vil nok være at gå for vidt, og her kommer det ind: hvem vil tro på det. Men én kan jeg da nedfælde her.

Hvidkjær gjorde engang tjeneste i Jernporten, der var indgangen til toldboden. Her var der døgnåbent, idet der døgnet rundt var trafik både til og fra

Holmen og B&W. En mørk, kold og blæsende efterårsnat sad Hvidkjær på vagten og læste i en god og spændende bog. Hos havnevæsenet havde havneassistent Hansen vagten (vi kaldte ham for Fine Hansen). Han blev senere den første brofoged på den da nye Sjællandsbro. Han havde fra sin søn i USA netop fået tilsendt en gummimaske af den hæsligste type. Den tog han for ansigtet og listede så over til døren til toldvagten. Han kradsede lidt på vinduet.

I det samme så Hvidkjær op og så ind i dette modbydelige fjæs. Han gav en hul lyd fra sig, og så bøjede han sig ned og brækkede benet af stolen, han havde siddet på, og så løb han efter Fine Hansen. Jamen, det er jo mig, Hvidkjær, råbte Hansen. Jeg er ligeglad med, hvem du er, du skal have tæsk, skreg Hvidkjær. Det siges, at de løber rundt derinde endnu.

Med til tjenesten i Jernporten hørte også Kongeporten, der havde åbningstid alle hverdage fra 07 til 17. Det var den indkørsel, som kongefamilien brugte, når den skulle til og fra kongeskibet og i øvrigt også, når de i dagtimerne skulle til og fra Fredensborg. Det

fortælles, at man en aften havde fået ordre til, at Kongeporten skulle holdes åben, fordi Kongen skulle om bord på Dannebrog. På et tidspunkt ringede telefonen i Jernporten, og en stemme sagde: Det er kongen. I behøver ikke at holde Kongeporten åben, jeg kører ind gennem Jernporten. Ja, det er godt med dig, svarede kollegaen og smed røret på. Han troede, det var kollegaen i den anden port, der ville tage gas på ham. 10 minutter senere holdt der en højrestyret blå Bentley foran døren til vagten, og kong Frederik rullede vinduet ned og råbte: Det var altså mig, der ringede!

Hvidkjær reddede mig engang ud af en knibe, som jeg selv havde bragt mig i. I begyndelsen af tresserne var min kone og jeg ved at blive træt af at bo i København, og en dag skrev jeg en ansøgning om at blive forflyttet til Kalundborg. Årene gik, og en dag lå der så en forflyttelse til Kalundborg pr. 1. juli 1963. Se, nu var gode råd dyre. Vi havde helt glemt ansøgningen, og i min fortvivelse spurgte jeg Hvidkjær: Hvad skal jeg dog gøre? Du ringer bare ind til O. Klug - der var den daværende personalechef - og siger, at den ansøgning har du for længst anmodet om at få annulleret.

Det gjorde jeg, og personalekontoret, der jo havde afskrevet mig, spurgte så, om jeg kunne tænke mig at blive udstationeret ved det nye toldkammer i Rødbyhavn. Og det kunne jeg, og det blev så begyndelsen til et helt anderledes tolderliv. For efter at jeg i et par måneder havde været afløser i Rødbyhavn, søgte jeg ansættelse som afløser med fast tjenestested i København.

Fra 1963 til 1969 for jeg så land og rige rundt. Fra Gedser til Skagen: Havneby

på Rømø, Padborg, Bagenkop på Langeland, Esbjerg, Frederikshavn, Hundested, Fåborg, Ydreby på Sjællands Odde og Søby på Ærø er blot nogle af de steder, hvor jeg fik gjort tjeneste. Men mest var det dog i Rødbyhavn.

Vi var 20 mand i det afløserkorps, der var oprettet under Overtoldinspektora-tet for København. Desuden var der en del afløsere, der var ansat under Overtoldinspektora-tet for Østifterne.

De fleste steder, hvor vi afløste, var der færgetrafik. Det var der også i Hundested, hvor jeg afløste engang i januar måned. Hundested toldkontrol var samtidig mønstringskontor, og januar var den måned, hvor der blev udskrevet nye bemandingslister. Og det var noget af en opgave. Hundested var jo færge-havn for ruten til Grenå og blev besejlet af to færger, hver med en besætning på ca. 30-40 mand og et afløsergæng, der alle skulle indføres i de nye bemandingslister efter rang og med angivelse af speciel uddannelse som radiotelefo-ni, skikket til udkik, etc.

Ind imellem var vi hjemme i Køben-havn, og en måned sidst i tresserne gjorde jeg tjeneste på Toldvagt 15 i Frihavnen. En tidlig morgen observerede jeg en mandsperson, der var travlt optaget af at fotografere de forbisejlede små skibe. På det tidspunkt var der megen tale om spionage fra østlandene, og jeg forhørte mig hos en ældre kollega om fotografen. Nå, ham, sagde kollegaen, ham skal du ikke tage dig af, det er en ny aspirant, vi kalder ham Skibs-Holger. Han springer rundt hver morgen og fotograferer alle de gamle skibe.

Jeg bør vel her afsløre, at Skibs-Holger er identisk med den senere så dygtige leder af Toldmuseet Holger Munchaus

*Rødbyhavn Toldkammer,
med H. C. Bo Larsen i dø-
ren. Foto 1963 i privateje.*

Petersen. Ved sin afgang er Skibs-Holger blevet tildelt Dronningens Belønnings-medalje, og den fortjener han fuldt ud. Efter min mening kunne man godt have gået en grad højere op.

Min tid som afløser bragte mig som sagt land og rige rundt, men det var dog mest i Rødbyhavn, vi blev brugt, fordi man her havde megen brug for afløserer specielt i ferietiden, og det var jeg ikke ked af. Der var gode kollegaer, og tjenesten var meget afvekslende, og så tillod patruljemester Holger Larsen, at vi, inden for rimelighedens grænser, byttede tjenester. Vi kunne så tage tjeneste en uge og holde fri en uge. På toldkammeret var der overnatningsmuligheder, og skulle vi hjem til København, blev vi sat til rejsegodskontrol i toget. I sommer-tiden var min familie med, og så slog vi teltet op på campingpladsen. Det var den rene ferie for familien. Jeg måtte selvfølgelig passe mine vagter, men min kone og mine to drenge nød campingli-vet.

Mange af de kollegaer, der var forflyt-tet til det nye toldkammer, kendte jeg fra København. Specielt én af dem var

jeg glad for at gøre tjeneste sammen med. Det var overtoldvagtimester Egon Hilding Bergqvist. Han yndede selv at kalde sig von Hilding Bergqvist, og ham kan der fortælles mange gode historier om. En aften kom finansmanden Brask Thomsen ind i vagten for at få udskre-vet en tilladelse til at køre ind i landet med en bil på danske grænseplader. Ber-gqvist stod i døren og beundrede den flotte bil, Brask Thomsen var kørende i. Den har nok været dyr, sagde Ber-gqvist. Ja, svarede Brask Thomsen, men De kender vel mig? Nej sagde Bergqvist eftertænksomt. Jo, råbte han, så alle i vagten kunne høre det: De er profession-el cykelrytter. Brask Thomsen forlod fnysende toldvagten.

En aften fik vi besøg af toldrevisionen. De ankom som regel tre-fire mand med et af de sidste tog og kom så direkte til kasseeftersyn i bilfeltet. Da Bergqvist, der havde vagten, så de fire cottoncoat-klædte personer med mapper, var han straks klar over, at det var revisionen, men det lod han sig ikke mærke med, men råbte med sin skingrende stemme: Ingen Jehovas vidner her! Min senere

*Afløsere i Havneby på Rømø
februar 1968.*

Fra venstre ses

J. Lindekilde, toldassistent

Rasmussen, pasbetjent

Verwurt, Århus Politi,

S.A. Jørgensen, Rømø og

H.C. Bo Larsen.

Foto 1968 i privateje.

regionschef i Nykøbing Falster, Johannes Lind Johansen, var den ene af revisorerne, og den episode har han siden moret sig meget over.

Men der var også andre steder, hvor der var rart at være. Et af de steder var Fåborg, hvor jeg engang gjorde tjeneste ved Gelting-færgen, og ved månedens slutning afleverede jeg min udstationeringsregning til kontoret. Med på regningen havde jeg transporten af en cykel. Den havde jeg haft med mig rundt om i landet. Beklageligvis var den ikke kommet med til Fåborg, men var blevet stående i Rødby, hvor jeg kom fra og skulle være den næste måned. Nu meddelte toldforvalter Nørsgaard-Larsen mig, at han gerne ville se min cykel! Av! Nu var jeg på den. Men jeg vidste, at der bag toldpakhuset stod en gammel damecykel, så den hentede jeg. Toldforvalteren, der var en rar og venlig mand, brød ud i en høj latter, da han så cyklen. Ja, sagde jeg, jeg forstår toldforvalterens latter. Særlig køn er den ikke. Det er ikke det, Larsen, svarede han, men den cykel var Bjørkmand her for at vise mig for en time siden. Og så var både min og

Bjørkmands regning reduceret med 12 kroner. Og det var rimeligt nok.

Da jeg om aftenen var færdig med tjenesten i Fåborg, var jeg så heldig at få køreledighed til Odense, hvor jeg så kunne nå lyntoget til København. Det var om at få pakket kufferten i en fart, så alt røg ned uden hensyn til, om det var madvarer eller tøj. Vi holdt os selv med kost, og jeg har altid haft en svaghed for stærk, meget stærk ost af den slags, som man skal hælde væske af. Den opbevarede jeg i en Tupperware, og den røg ned i kufferten sammen med min kasket. Jeg var heldig og nåede det sidste lyntog og fik en pladsbillet i det ellers fyldte tog. Træt efter dagens hårde tjeneste faldt jeg i en dyb søvn, og da jeg vågnede imellem Slagelse og Sorø, var jeg helt alene i kupeen. Hvor var alle henne? Åh, nej! Låget var faldet af Tupperwaren, og ostsaften var løbet ud over min kasket, og lugten, uha da da, den havde skræmt de øvrige passagerer ud på gangen. Og min kasket? Jo, jeg fik den ren, men i lang tid derefter stod der en hørn om mig, når det regnede, og kasketten blev våd.

H.C. Bo Larsen, fotograferet ved afskedsreceptionen i 1994, da han gik på pension. I baggrunden ses toldkontrollør Knagsted. Foto i privateje.

Vi er nu nået frem til år 1969. Afløserkorpset blev opløst. Omsen var blevet til moms. Mange toldkamre var blevet nedlagt, og den store udflytning fra København var begyndt. Jeg havde søgt og fået forflyttelse til Nykøbing Falster Distriktstoldkammer. Vi havde købt en grund i Nykøbing Falster, og jeg var gået i gang som selvbygger. På to måneder byggede jeg og vennerne et dejligt hus, som vi flyttede ind i den 1. august 1969. Fra 1972 og til 1984 var jeg holdleder i Rødbyhavn, og den 1. januar 1984 blev jeg udnævnt til sektionsleder ved Nykøbing Falster Distriktstoldkammer. Den 1. maj 1994 gik jeg på pension og snip snap snude: Så er den historie ude.

Kontorafløser i Toldvæsenet i København. 1957-1960

af Annie Birkvang

Det var fra asken i ilden. Efter en beskyttet tilværelse bag Centralpostgårdens mure og frk. Brunkes passen på pigerne, skulle jeg nu ud i det pulserende liv som kontorafløser på Københavns forskellige toldarbejdspladser. Jeg fik hjemstation på Havnetoldkassererkontoret på toldboden, hvor jeg aldrig nåede at gøre tjeneste.

Det var en stor forandring og vældigt spændende. Allerede den sidste arbejdsdag på "5 kg-posten", fik jeg besked på at møde på Toldkontrollen Færgen næste dag. Det var et ekspeditionskontor i Frihavnen, der betjente kunder, der havde gods med færgen fra Malmø til Frihavnen. Kontoret havde arbejdsmæssig tilknytning til Søndre Frihavns Toldkassererkontor, hvor fortoldningsangivelser m.v. blev udfærdiget og beregnet på det gods, der skulle ud af Frihavnen. Personalet hørte under Overtoldinspektoratet for København.

Vi boede i Toldvagt 2-bygningen lige inden for frihavnsporten i Folke Bernadottes Allé, på 1. sal, hvor også toldinspektør Emil Larsen boede (privat) og havde sit forkontor. Han var chef for Frihavnen, men jeg så ham ikke meget. Bygningen er der endnu, men der er intet toldvæsen der mere. Forsvundet er nu også porten, hvor der altid var en bemanning af toldbetjente, som kontrollerede alt, der passerede porten, såvel lastbiler som mennesker. Nu er

der ikke nogen på vagt, ingen at vinke til, og porten er væk.

Men dengang var lige inden for denne port Toldvagt 2, hvor der var en skranke, hvor personalet kunne kontrollere baggage mv., der skulle ud af Frihavnen. I lokalet var der to "bure" til henholdsvis toldkontrollør, assistenter og en overkontrollør. Når "kunden" kom ind i lokalet på portens frihavns-side, kunne de, efter kontrollen og når alt var betalt, gå ud ad en dør, der førte en uden for porten. Det var især, når det var rejsegods, de kom igennem med.

Efter toldvagten var opgangen til Søndre Frihavns Toldkassererkontor, der lå i stuen til højre. En halv etage op (ovenpå Toldvagt 2) var et lille kontor, der hørte med til kassererkontoret, og som havde kasseforretningerne. En halv trappe mere og ovenpå kassererkontoret til højre var der så en lille gang med indgangene til Toldkontrollen Færgen og Emil Larsens forkontor.

På "Færgens" lille kontor stod en skranke på tværs af rummet og bag den et dobbelt skrivebord, hvor kontrollør eller overassistent sad til venstre og kontorassistenten til højre. For enden af dette skrivebord var endnu et bord, som de fire toldassistenter, der havde tjeneste på "Færgen", måtte dele. Assistenterne mødte på skiftende vagter, ligesom når de havde havnetjeneste. Nogle af de fridage, der var bygget ind i

denne tjeneste, havde assistenterne dog afløsning i Frihavns Vejerbod.

Der var på kontoret også et skab med nummererede hængelåse, der blev sat på togvognene som plombe, når de skulle fra færgen til Østerport Station.

Jeg havde fået at vide, at jeg skulle møde kl. 8. Dengang cyklede man altid, og der var ca. 6 km til Frihavnen fra Frederiksberg, hvor jeg boede. Da jeg ankom, var kun overtoldassistenten, Svend Erik Friis, på det lille kontor. Han var den daglige leder. Over ham var overkontrolløren, der både havde Toldvagt 2, Frihavns Vejerbod og "Færgen" at se til.

Jeg afløste den faste kontorassistent frk. Anne-Lise Spliid, som skulle være væk i tre måneder. Friis hjalp mig til rette og fortalte mig, hvad mit arbejde skulle bestå i. Jeg skulle registrere fortoldningsangivelser på varer, der ankom med Færgen fra Malmø. Angivelserne blev så viderebehandlet af assistenter og overtoldassistent/kontrollør. Det var mest træ til firmaet Rolf Hansen, der passerede. Rolf Hansen og hans søn var de flittigste gæster på kontoret. En gang om måneden gav firmaet middag til det mandlige personale. Frk. Spliid plejede også at deltage, men jeg blev heldigvis ikke inviteret. Det var som regel forloren skildpadde, der blev serveret, og jeg skulle dække bord, varme skildpadde, koge æg, rydde op og lave kaffe. Dengang var jeg jo lige kommet fra Centralpostbygningen, hvor devisen lød: "De er ansat til forefaldende arbejde!" Så der var ikke noget, der skurrede med hensyn til at rydde op efter de andre, men selve det, at de tog imod middag, forargede mig enormt.

Men stemningen på kontoret var fin. Friis var flink til at sætte mig ind i arbejdet. Udover at holde styr på angivelserne, var der også primaangivelser på varer, der skulle sendes ufortøjet til andre danske byer. Her skulle jeg sørge for at modtage ankomstatter som kvittering på, at varerne var ankommet, og den modsatte vej: Var der gods, der skulle med færgen til Sverige, og som blev sendt ufortøjet ind i Frihavnen, skulle der skrives ankomstatter til de respektive byer. Toldassisterne hjalp af og til med dette arbejde, især hvis der manglede et kolli gods af en eller anden art ved ankomsten. Til gengæld skulle jeg så spille bordtennis med dem, mens jeg lavede kaffe. Det foregik en halv etage oppe – oven på det lille kassererkontor. Det var også øvelokale for TIF, Toldvæsenets Idræts Forening, og det var deres bordtennisbord. Det endte med, at jeg kunne spille hæderligt. Og det var også her, jeg fandt ud af, at man kunne spille badminton i TIF. Vi spillede badminton i Ryparken. Senere spillede jeg med Susan, senere Tamberg, der var på Søndre Frihavns Toldkassererkontor.

Det var nyt for mig, efter den beskyttede tilværelse hos frk. Brunke på 5 kg-posten, at have at gøre med alle disse mennesker, der skiftedes ud hver måned. Men jeg må sige, at jeg som eneste pige på kontoret blev noget forkælet, og vi havde da en masse festlige indslag i arbejdet. I de tre måneder var det en del mennesker, der passerede. Overassistenten var der dog hele tiden, mens jeg var der. Jeg var naturligvis Des med dem alle sammen.

På Emil Larsens forkontor var kontorassistent Ulla Østergaard Pedersen,

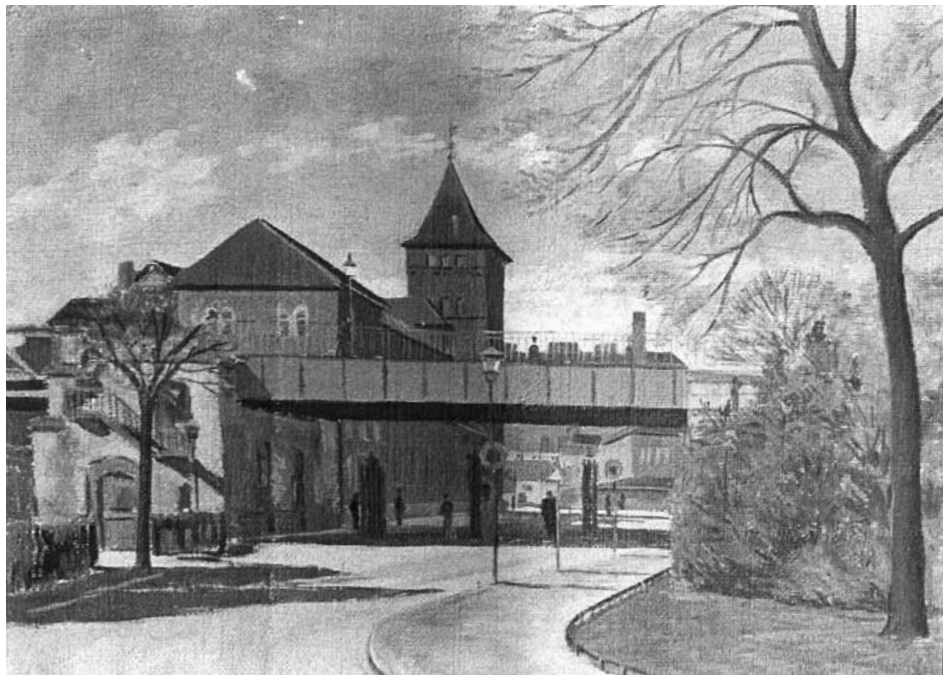
senere Mortensen, og vi mødtes tit omkring kaffemaskinen (kedel og kaffetragt på madam blå) til en hyggelig sludder.

Det var i mine øjne et af de bedste steder at komme som afløser, og jeg var der flere gange i de tre år, jeg var afløser. Engang spurgte jeg Spliid, om hun ville sige til, hvis hun søgte væk, for så ville jeg søge stedet som fast kontorplads. Jeg regnede ud, at jeg kunne læse videre, mens jeg sad der. Hun hilste derefter ikke på mig i flere år, af angst for, at jeg skulle presse hende væk, hvad jeg selvfølgelig ikke havde i sinde. Eller måske var hun fornærmet over, at jeg mente, jeg kunne få tid til at læse, imens jeg sad der?

Overkontrollør Bannis regerede i området, mens jeg var der. Han var en

hyggelig mand - stor og rund - og sikkert ikke så gammel, som jeg syntes, han var dengang. Hans søn, Jørgen Bannis, på det tidspunkt toldassistent, kom også en periode på "Færgen" og var en af dem, jeg spillede bordtennis med.

Jeg var aktiv i Røde Kors og havde en dag 50 lodsedler med, som jeg prøvede at sælge. Jeg havde fået solgt to, da jeg selvfølgelig også spurgte Bannis senior, men han var kendt for helst ikke at bruge penge, så stor var min forbauselse, da han sagde: "Giv mig dem alle sammen med ned, så skal jeg se, hvad jeg kan gøre". Efter en time kom han op igen, denne gang med 48 kr. til mig. Jeg måbede, men var da fræk nok til at tage yderligere 50 lodsedler med næste dag. Det samme gentog sig - efter et

Sidste dag i det gamle Nordre Frihavns Toldkassererkontors bygning 30. juni 1960. Der flyttes til ny bygning ved Toldvagt 14 ved Århusgade, Frihavnen. Fra venstre ses fru Rømeling, Esther Stage, toldkontrollør Bang, fru Enghoff, fru Andersen, Annie Birkvang og Jytte Nielsen. Foto i privateje.

par timer kom han op med 50 kr.

Løsningen fik jeg næste dag, da en af assistenterne, der havde vagt, spurgte mig, om det ikke var mig, der var i Røde Kors. "Joh, det var det da". Nå, om jeg vidste, hvordan de lodsedler var blevet solgt? Det viste sig, at overkontrolløren, der skulle skrive på de fleste angivelser, ikke gav sin underskrift, før kunden havde købt en lodseddel - ingen bil kom ud af Frihavnen, før chaufføren havde købt en lodseddel! Da der var en rask trafik dér, gik det jo hurtigt. Assistenten forklarede mig, at også de, der var i vejerboden, blev presset til at købe, fordi det var overkontrolløren, der solgte. Så tog jeg ikke flere lodsedler med, men det var dejligt at få dem solgt!

Bannis senior tog mig med til inkvi-
rering af amerikabåden Batory engang. Han syntes, det var godt for mig at komme ned og se det store skib. Alt disponibelt mandskab skulle med derned, det var ikke almindeligt, at kontortpersonalet var imellem. Det var også spændende.

Ved senere afløsninger var det skiftende toldkontrollører, der var på "Færgen", bl. a. Rasmussen og Dall, der efterfølgende aldrig hed andet end "Færgen Dall", da han sagde: "Dall Færgen", når han tog telefonen.

Et andet kontor i Frihavnen, jeg kom meget på, var Nordre Frihavns Toldkassererkontor. Det lå i Århusgade lidt inden for porten og vagten til Frihavnen i en gammel rød bygning. Over

for lå Brovægt 12, hvor der var en fast vejer, hr. Baumgarten, og en toldassistent, der skiftede hver måned.

I stueetagen af toldkammerbygningen lå toldkassererkontoret og ovenpå lå havnetoldkassererkontoret, hvor jeg skulle være. Det var meget nyt for mig at få med havneforretninger at gøre. Her ind- og udklarerede man skibe og beregnede bolværkspenge og isafgift, som det var pålagt skibene, dvs. skibsmæglerne, at betale for "leje" af kajplads.

Toldkassererkontoret var noget gammelt rent lokalemæssigt at komme ind i, men meget hyggeligt. Toldkasserer Brygmann var chef. Fru Rømeling var toldkontrollør på kontoret ligesom fru Tullberg. Derudover var der toldassistent fru Rathje og toldelev Jørgen Dalgaard Jensen. Nedenunder var toldkontrollør Bang, fru Enghoff, fru Andersen og Ester Stage. Toldelev her var Jytte Nielsen, senere Claudius-Güntzel.

På kontoret var der en kakkellovn, som toldeleven skulle fyre op i hver morgen om vinteren og tømme askeskuffe på. Toilettet var koldt og med

terrazzogulv og en lille bitte vask, der tit var forstoppet, da det var det eneste sted, eleven kunne skylle teposen. Ja, for her på kontoret drak vi te.

Toldkasserer Brygmann havde et stort kontor. Og her, som de fleste andre steder, med gamle møbler fra oldefars tid. Fru Rømeling, der vist var officersdatter og født Bang (ikke mange kvinder blev på hendes tid toldelev, hvis ikke deres fædre havde været militærfolk eller toldkontrollører) - var en festlig dame. Hun havde en hyggelig og munter måde at lære fra sig på, så tonen på kontoret var rar, selv om der var travlt. Alle havde nok at lave.

Et af jobbene var at gå til havnefogeden efter bolværksedler. Havnefogeden boede i Lodsbygningen midt i Frihavnen, så det var en fin spadseretur. Vi gik en eller to - eleven skulle jo lære - og når vi kom hjem, skulle vi beregne havnepenge efter tonnage og det antal dage, skibet havde ligget i havnen, hvilket skete ved udklareringen. Isafgift, til driften af isbryderne, blev beregnet efter tonnage og opkrævedes af hvert skib to gange årligt. Der beregnedes kun isafgift i vinterhalv-

*Toldkammerbygningen i
Amaliegade i København.
Foto 1948 i Told-Skat
Museet.*

året. Flere år, hvor der ikke var is, gav det overskud, men isbryderne skulle jo ligge klare og opvarmede alligevel. Der var vist kun to isbrydere i de danske farvande. Kun i Esbjerg opkrævede man ikke isafgift, da farvandet i Nord-søen sjældent fryser til på grund af Golfstrømmen. Der blev ført et register over betalingerne af isafgift. Skibene fik hver et kort i et arkiv, det kunne bruges år efter år, og skibsmæglerne skulle sørge for at medbringe kvitteringerne ved indklareringerne, ellers opkrævede vi en gang til. Påstod de, at afgiften var betalt i en anden by, kunne vi ringe til denne by og høre, om det var korrekt.

Nogle skibe var fri for havnepenge. Det var skibe, der var kommet ind på grund af vinden, kaldet vinddrivere, eller for proviantering og oliepåfyldning. Lystbåde havde ikke adgang til Frihavnen og måtte heller ikke den gang proviantere med uberigtigede varer.

I et hjørne af kontoret var der opsat en glasvæg, hvor personalet kunne sidde og spise frokost. Vi var jo endnu på

arbejde til kl. 17 alle dage, også lørdag, så der var behov for et par pauser.

Nogle sad med deres håndarbejder, når vi havde spist. Det var helt i orden, vi skulle bare være klar til at ekspedere, selv om vi havde pause, hvis der kom en skibsmægler eller speditør. Så det fungerede godt, indtil en dag, da toldkassereren bemærkede, at fru Tullberg sad og lappede sin mands lange underbukser. Det var for meget. Hr. Tullberg var også toldkontrollør - ham kendte vi, så det var over stregen. Vi måtte strikke og brodere, det var i orden.

Lørdagsvagterne skiftedes vi til at tage, og de var stille og rolige, der var ikke mange kunder, kun de få ind- og udklareringer.

Omkring 1960 blev der bygget et hus i forlængelse af Toldvagt 14, der lå ved indgangen til Frihavnen i Århusgade. Så flyttede det hele derover, og havnekontoret og kassererkontoret blev forenede i et ekspeditionskontor. Det lå der så i ti år til 1970, hvor aktiviteterne på grund af ny struktur blev spredt for alle vinde. I år 2000 blev bygningen revet ned, og der er ikke megen Frihavn

tilbage.

Toldboden i Amaliegade var et interessant sted. Her kom jeg også tit, der var mange steder at afløse. Oftest på personalekontoret i Overtoldinspektoratet, hvor jeg sad sammen med kontorassistent fru Tove Just og på skift toldkontrollørerne Bech og Rasmussen. Her lavede man tjenestefordeling for opsynspersonalet og personale-sager. Det var et spændende sted, og man lærte en del om planlægningen af det københavnske toldopsyns tjeneste. Også personalesagerne gav god indsigt i toldvæsenets personalepolitik.

Overtoldinspektoratet lå på første sal og dermed også personalekontoret - op ad den store trappe og ind til venstre. Kontoret havde udsigt til Amaliegade. Uden for personalekontoret var telefonomstillingen. Her afløste jeg også af og til. Der var i starten en gammel telefon-tavle med propper, som senere blev afløst af en smart lille pult med små knapper. Her var omstilling til hele toldbodens væld af kontorer og mennesker – og det var også sjovt at prøve det.

En dag, mens jeg sad ved telefonen, havde overtoldinspektør Børge Bille Nørgaard, chef for Overtoldinspektoratet, sagt, at han ikke ville forstyrres under nogen omstændigheder. Flere ringede, og de kunne høfligt afvises, men da en herre ringede, og jeg afviste ham, sagde han "Nå, jeg tror nu, at hr. Nørgaard gerne vil tale med mig". Det var personalechef J.V. Henriksen fra Departementet, så jeg gik ind og spurgte "Børge Bille", om det var i orden at stille telefonen ind til ham, og han sagde: "Ja, selvfølgelig". Jeg syntes nu ikke, det var så selvfølgelig!

*Overtoldinspektør Børge Bille Nørgaard.
Foto ca. 1960 i Told-Skat Museet.*

Bag ved personalekontoret og telefonomstillingen, lå "Pianokassen" - her blev posten ind og ud af Overtoldinspektoratet (også kaldet "Otet" i dagligtale) samlet og journaliseret.

På den modsatte side af trappen lå budgetkontoret. Her var et forkontor, hvor assistenterne, der havde "Otets" sagsbehandling, sad. Her mødte jeg for første gang "Wilhelmine" eller told-assistent Edith Preisler Wilhelmsen, som hun rigtigt hed. Vi kom senere til at arbejde en del sammen. På budgetkontoret havde man administrationen, ledet af overkontorassistent frk. Fichtner-Jensen. Det var kun få dage, jeg var der, derefter kom jeg ind på "Otets" skrivestue, der lå inde bag ved budgetkontoret.

Jeg havde da taget et kursus i maskinskrivning med afgangsbetegnelse, men det var jo nogen tid siden! Her

skrev man med fire gennemslag, og var der den mindste fejl, måtte det hele skrives om. Der kunne rettes lidt med viskelæder, men det var ikke lige til mit temperament. Skrivedamerne, der sad der til dagligt, var fantastisk dygtige. Der var fire-fem damer. Toldkontrollør Madsen-Østerby, der på det tidspunkt var overordnet for dette kontor, og jeg blev enige om, at jeg vist ikke var til megen hjælp her, så jeg var der ikke længe. Og kom heldigvis ikke igen.

En pudsig ting i "Otet" var, at alle kontorassistentterne havde hvide kitler ligesom assistentpersonalet. Ellers var der kun de forfærdelige blå, som vi også havde på 5 kg-posten. Der var en vis status over de hvide kitler.

På toldboden var der som sagt mange pladser for en kontorafløser. I stueplan under "Otet" var der toldkassererkontoret og kreditoplagskontoret. I midten af bygningen var en lille atriumgård med en guldfiskedam. På den anden side af bygningen lå pakhusforvaltningen. Ovenpå pakhusforvaltningen lå spiritusbeskatningskontoret.

Der var en verden til forskel på de fire kontorer. Set udefra og uden at diskriminere nogen af dem, var personalet noget så forskelligt. På toldkassererkontoret var det "de unge velklædte fruer". Der var sikkert også frøkeners, men det mærkede man ikke. Toldkassereren var en "herre", J.K. Schou-Jørgensen. Når han kom, om formiddagen, vimsede de to "kontrolisser" - toldkontrollørerne frk. E. Pedersen og frk. A.L. Riisberg Andersen - bag efter ham. Den ene fik nådigt hans hat, den anden hans handsker - alt, inden han nåede sit kontor i venstre hjørne.

Kreditoplagskontoret var befolket med hyggelige "koner". Her gik man i blå kittel. Kontrolløren gik i sort satinjakke med ærmebeskyttere. Arbejdet omfattede kontrollen med kreditoplaget og opkrævning af afgifter i den forbindelse. Der var også auktioner over uafhængt og ufortoldet gods, som kreditoplagskontoret også stod for. Jeg nåede aldrig at sidde på dette kontor, men regner med, at folk dér var nøjagtigt lige så søde og venlige som på de andre kontorer, jeg kom på, men forskellen slog mig.

På pakhusforvaltningskontoret var der en del af dem, man dengang kaldte "amerikanerpiger". De gik ud med amerikanske soldater, der kom hertil (måske fra Tyskland?). Jeg gik ikke i stiletter, og følte mig af og til som en elefant i forhold til de små nips. Arbejdet bestod i at opkræve pakhusleje for de store pakhuse, der lå på toldbodens grund.

Ovenpå pakhusforvaltningen, med udsigt over vandet og pakhusene, lå som nævnt spiritusbeskatningskontoret. Toldkassereren dér hed J.K. Kryger, født i 1895. Han var således en "ældre" herre på godt 60 år, og han skulle have fred mellem kl. 12 og 14, hvor han spiste frokost og sov til middag. Ingen måtte forstyrre ham.

På kontoret var der kun én toldassistent eller toldmedhjælper og to kontorassistenter og nogle kontorlærlinge. Her opkrævede man spiritusafgift for varer fra spiritusvejerboden.

Der var i alt ca. 80 damer på disse fire kontorer. Nu var toldboden et gammelt hus, og der var kun ét rum med tre toiletter til alle de damer. Vicedirektøren O.R. Larsen var "Børge

Bille's højre hånd og havde med personalet og bygningerne at gøre. En dag i 1957 havde vi besøg af Arbejdstilsynet. Ikke noget man var vant til at se på offentlige arbejdspladser dengang. Nu vidste jeg fra mit arbejde i "Otet", at de kom, og jeg så på selve dagen tilfældigvis O.R. Larsen komme vandrende ned ad den lange gang med repræsentanten for tilsynet, men de vandrede lige forbi dametoilettet. Det blev jeg ret forarget over. Jeg havde jo nævnt forholdene omkring toiletterne for ham.

Tænk de kører, der ofte sås på gangen ved arbejdstids ophør eller før og efter frokost. Så i en artikel i Toldtidende skrev jeg en kritik under navnet "Frk. Trippe". En, syntes jeg, humoristisk artikel om disse forhold. Det utroligt mørke rum - den lille bitte vask i hjørnet - den dryppende vandhane - det aldrig rene håndklæde. Jo, den fik ikke for lidt.

Artiklen blev trykt - og bladet udkom en dag, hvor jeg sad på personalekontoret. Jeg havde ikke fortalt nogen om, at jeg havde skrevet artiklen. Fru Just blev kaldt ind hos "Børge Bille" - skoleret - "Hvem har skrevet den artikel"? - Det vidste fru Just jo ikke, men da hun kom tilbage på kontoret, klaskede hun bladet ned foran mig og sagde: "Det er Dem, Birkvang"! "A'hva"? - "Der har skrevet det her om dametoilettet, det er lige Deres stil". - Nå, jeg indrømmede det ikke, men spurgte, om der var noget forkert i det. - Så blev der bevilget 50.000 kr. til istandsættelse, hvilket var mange penge i 1957, og det blev helt pænt, men der var stadig for få toiletter.

Det lærte mig, at det nytter noget at "råbe op". Siden har jeg aldrig skrevet under pseudonym. Det kan jo være

lige meget, hvis man står ved det, man skriver. Og har man næsen fremme, må man finde sig i at blive slået over den af og til.

En anden side af afløserjobbet var afløsning i vejerboderne. Her sad til daglig en kontorassistent og holdt styr på angivelserne, så speditørerne kom til vægten i den rækkefølge, de havde indleveret angivelserne.

På toldboden var der "Grove vægt", "Fine vægt", "Pakkevægten", "frilagerets vejerbod" i frilagerbygningen og "spiritusvejerboden". Som kontor afløser kom jeg i Grove- og Fine vægt og Godsbanens Vejerbod, hvor der var en kontorassistent til daglig. Det skete med jævne mellemrum, når hun skulle have ferie. I Grove vægt og på Godsbanegården var jeg en del.

Det var lidt besværligt at holde styr på disse angivelser, der blev lagt op i rækkefølge, efterhånden som speditøren kom med dem. De lå foran ruderne i kontrollørkontoret. Så råbte man via en højtaler på speditøren, når det blev hans tur. Men når jeg vendte ryggen til, havde angivelserne flyttet sig. Det var, hvis kontrolløren havde fået en øl af en klarerer for at skubbe lidt på rækkefølgen. Jeg måtte på et tidspunkt sige, at jeg gik min vej, hvis det fortsatte, for jeg skulle passe mit arbejde, og det skulle de ikke lave om på. Men ellers havde jeg det godt der - og havde hvid kittel!

Et noget anderledes sted var Varedirektoratet, hvor toldvæsenet havde et lille bur, fra hvilket der solgtes stempelmærker. Det hørte til Gammelholms Toldkassererkontor, men "bu-ret" var den eneste kontakt, jeg fik med Gammelholm. Stempelmærkerne

blev på den tid brugt til bevillinger for import, men kunne bruges til alt, hvad Staten forlangte stempelmærker på. Det var vel amtstuernes forlængede arm. Det var ret ensomt at sidde der, man havde ingen kolleger, og rummet var meget lille, men der var da nogle rare folk i Varedirektoratet. Senere blev nogle af disse opsuget af toldvæsenet, da Varedirektoratet blev nedlagt.

Der kom en masse penge ind ved salg af stempelmærker, og pengene blev hentet af to toldbetjente og sat i banken hver dag.

På mange af de kontorer, jeg kom på, varede afløsningen kun en uge eller 14 dage, da det som regel var ferieafløsning. Hvis nogen har læst om min start på 5 kg-posten (se Zise, 2004:3), så vil de vide, at frk. Brunke var specialist i at få afløsere i stedet for at afgive personale. Det fandt jeg ud af, da jeg sad på personalekontoret. Hun ringede simpelthen flere gange om ugen og bad om mere personale. Så var hendes kontor fredet for afgang, men det var de opmærksomme på på personalekontoret. Jeg undgik at komme på 5 kg-posten som afløser, men måtte jo ved juletid møde op og give en hånd med om søndagen, når alle gavepakkerne skulle igennem til tiden.

Dog kom jeg i længere perioder i Hellerup toldforvaltning, og det var jeg glad for. Her havde man ind- og udklarering af alle sverigesbådene, Scarlet Line m.fl., og skibe ud og ind af Hellerup Havn. Det var i det hele taget et lille provinstoldkammer med mange af de forretninger, der plejede at være sådan et sted.

Toldforvalteren hed A.L. Bramsen og var en streng herre. Egentligt havde

han intet at gøre med toldvagtens kontrollører, assistenter og toldbetjente. Toldvagten lå over gaden ved bassinet i Tuborg Havn. Alligevel stod han tit og tittede gennem persiennen for at se, om de nu passede deres job ordentligt ved skibe m.v.

Han kunne også finde på at komme ind på kontoret og skælde ud, selv om der var kunder, og det gik ikke stille af, og bandeordene var mange. Han havde det også med at luske ud af sin egen dør til gangen, så vi ikke vidste, om han var gået om eftermiddagen, men så måtte vi finde på noget at gå ind og spørge om eller lægge på hans bord for at finde ud af, om han var der. Han havde den opfattelse, at der altid var noget at lave på kontoret, og jeg har bladret de samme bunker primangivelser igennem mange gange for at se beskæftiget ud. Men der var for det meste nok at lave.

Også til frokost var Bramsen speciel. Var vi ikke nået ind til vores halve times frokost i ordentlig tid, men sad der, når han kom ind i frokoststuen, så var det bare at dappe af. Han fandt sig ikke i at sidde og spise, mens vi var der, selv om der var plads nok. Over-toldassistent frk. Greve var daglig leder af kontoret. Hun spiste sammen med Bramsen. Hun var en flink og dygtig dame - utroligt, at hun kunne holde Bramsens uforkammetheder ud.

I Hellerup havde man diættjeneste, hvilket ville sige, at der skulle være folk på kontoret hele aftenen for at ind- og udklare bådene og de skibe, der ellers kunne finde ind i Tuborg Havn. Der blev mest lastet proviant og varer af forskellig art fra Tuborg. Klarererne skulle rekvirere kontoret, når

der skulle bogføres gods eller skibe uden for arbejdstid og betale diæter for det - hvorefter vi fik et honorar for at være der uden for tiden. Også i weekenden. Vi, der havde den tjeneste, delte de beløb, der kom ind i månedens løb efter nøje regler, men det uretfærdige var, at den ansvarshavende, frk. Greve, også skulle have en god portion af disse penge, selv om hun aldrig havde vagt. Det blev dog ændret nogle år senere.

Til Hellerup toldforvaltning hørte også Hellerup Station, hvor der kom gods, der skulle fortoldes på stedet. Vi sad der i en lille sal på den ene side af et langt bord, det var som en lang skranke. Speditørerne kom så og fik bogført deres angivelser, og toldassistenterne fortoldede. Det var i reglen nogle bestemte fra kontoret, der sad der, men en vinter manglede de åbenbart en, for jeg måtte derop. Det var skrækkeligt. Der var ingen varme i fyret, og DSB havde åbenbart ingen intentioner om at fyre op, så vi måtte sidde med tæpper viklet om os og med sivsko og på hænderne bælgyanter, som vi nødigt trak af, når der skulle bogføres. Heldigvis var det for en kortere periode, jeg sammen med toldelev Hanne Mogensen, senere gift Fangel, skulle sidde der på stationen.

Nede ved havnen på kontoret var jeg imidlertid meget glad for at være. Kunderne, der kom der, var i reglen gengangere, så der var en rar tone. En af kunderne var fodboldspilleren John Hansen, der på den tid havde et coca-ladepot, hvorfra han leverede til skibene, bl. a. i Tuborg Havn. Toldelev Hanne Mogensen var der i den periode, og vi havde det rart sammen og gik

ture i frokostpausen om sommeren ud langs Øresund.

På et kontor ved siden af vores sad overtoldassistent A. Gorm Jacobsen. Hvad han lavede, ved jeg ikke, men han kunne ikke blive mere end overtoldassistent - så måske var han i "obsen" derude. Jeg havde nogle samtaler med ham og fandt ud af, at han var en inkarneret sommerfuglesamler.

Til frokost havde Tuborg sat en kasse med sodavand til os, og der var også en med øl til "de voksne."

Aften- og søndagsvagterne var ret hyggelige. Man skulle sidde der, til sidste færge var kommet i havn, og indklare denne, omkring midnat. Om sommeren kunne jeg nå at tage med en færge over til Sverige og retur, da jeg jo først skulle være der for at indklare sidste færge. Mange af de folk, jeg nu kendte fra Færgen og vejerboderne, havde også tjeneste derude, så jeg kunne også snakke med dem, medens jeg ventede på kunder og færger. De skulle blive der hele natten, men jeg kunne cykle hjem, selv om det blev sent, inden den sidste færge var i havn. I en periode var toldassistent Hans Birger Hansen derude. Han havde en lillebitte Fiat 500 og tilbød mig af og til at køre hjem i den. Jeg skulle jo møde igen næste morgen, hvor han så skulle hjem. Det var ret fint, og jeg var ham meget taknemmelig for det.

"Prøvestenen" var det mest berygtede sted at gøre tjeneste ifølge assistenterne. Jeg skulle der ud for første gang en sommer. Det lå langt ude i vandet ved Amager - forbi det daværende Pyrolyseværket med dets evige flamme i skorstenen. Ud ad den ene bro og ind ad den anden. Det var en ø fyldt med olie

og benzintanke, og på grund af brandfaren og mulig evakuering var trafikken blevet ensrettet derud.

Nå, der skulle sidde en kontorassistent og bogføre i dagtimerne. Jeg afløste første gang en frk. Skovhøj, som jeg aldrig så derude, men som jeg som barn havde været på ferie hos på hendes forældres gård i Horne ved Fåborg. Lille verden, ikke?

Chefen derude var overkontrollør Hunsbal. Han var ret berygtet for sine utraditionelle ledelsesmetoder. Aldrig har jeg siden hørt en overordnet tale sådan til sit personale. Uforskammet er her et mildt ord. Det var ikke gået i dag.

En del af Hunsbals livsstil var at drikke øl. Han forlangte indkøbtning, når der kom nyt personale - og lageret var i kælderen. Jeg var kold over for den slags pression, og da han en dag ville sende mig i kælderen efter øl, sagde jeg: "Jeg er ikke ansat til at hente øl, det kommer ikke ind under forefaldende kontorarbejde". Så blev jeg ikke mere bedt om at hente øl. Det var jo nemt som kontorafløser at sætte sig imod. Jeg skulle ikke være der så længe ad gangen - og hvem ville han i øvrigt klage til? Han var også jævnlige på besøg hos de store benzinselskaber derude. Af og til med frokost, og så var det ikke rart at være toldassistent "i unåde", når han kom tilbage, rød i kammen. Når han skulle ud til virksomhederne, havde han uniform på. Han kunne dårligt knappe jakken over sin tykke mave, så jeg foreslog ham at sy knapperne i med elastik. Det tog han mig ikke ilde op. Jeg havde det egentlig godt derude, hvis man ser bort fra tonen. Det var en fin cykeltur fra Frederiksberg og dertil.

Om vinteren, lige før jeg skulle være toldelev, blev jeg sat derud for fra assistentvinkel at lære toldforretningerne dér. Vi skulle blandt andet lodde tanke. Det vil sige klatre op på de store benzintank og olietanke ad en stige, der gik lodret op ad siden. Oppe på toppen var så et "mandehul", hvor man sænkede et lod ned igennem og på den måde kunne måle, hvor meget der var i tanken.

En dag, vi skulle derud, var det hård frost. Der hang nogle tykke lammeskinsfrakker, vi kunne bruge til formålet. Jeg iførte mig en og de lange uldne giraftrusser/gamachebukser, som var datidens vinterbeklædning. Vi var endnu ikke begyndt at gå med de lange bukser på arbejde. Jeg stavrede op ad stigen, og lammeskinsfrakken tog ved hvert trin fat i de uldne og hev dem længere og længere ned, så jeg nær var faldet ned af stigen, fordi jeg ikke kunne flytte benene ret meget.

Toppen af tanken var let buet, så vandet kunne løbe af, men netop denne januardag var der glat, og det lille rækværk, der var langs kanten rundt om tankens top, var ikke meget bevendt som beskyttelse. Med "girafferne" nede om knæene og kulden pibende omkring os, måtte jeg holde ud for ikke at glide ned. Sikken en oplevelse, og nedstigningen var ikke bedre. Det gik heldigvis godt. Jeg ville dog godt vide, hvad Arbejdstilsynet ville sige til den slags akrobatik på arbejdspladsen i dag. Men nu er der sat måleapparatur på siden af tanken, så den kan aflæses fra jorden.

På Prøvestenen var der foruden overkontrollør Hunsbal en fast toldvagtmester. Det var J. M. Palsager, der

havde tjenestebolig derude. Han blev, efter min mening, verbalt mishandlet af Hunsbal. Han var født i 1896, så han var allerede langt op i årene, da jeg var derude. Hunsbal var vist ikke meget yngre. Af og til lyste Hunsbal dog op som menneske, som da han tog ud til Palsagers kone på hospitalet med en stor buket blomster, medens hun lå syg der.

Ja, nogen af de største oplevelser var jo at møde de indimellem mærkværdige mennesker, der var ansat dengang. Det, der gennemstrømmer det hele, var dog korpsånden, som nu næsten er forsvundet. Vi hørte til vores etat, og kollegialt bekymrede vi os om hinanden og vores arbejde som en homogen enhed. Fordi vi skiftede så meget rundt, fik man en stor kollegial berøringsflade og kunne nå at få et godt grin sammen også.

Som noget nyt blev der i 1959-60 oprettet fakturaefterregningskontorer. Det var forkontorer til vejerboderne, hvor et par kontorassistenter sad og efterregnede fakturaer og omregnede valutaen, for at tiden for toldklarererne og speditørerne kunne blive forkortet i vejerboden. Dog var der på toldboden seks damer, men de betjente så også alle vejerboder på toldboden. Da afløserne jo skulle kunne træde til dér også, var vi med på de kurser, der skulle kvalificere os til denne post.

På de kontorer mødte man så alle klarererne, som på den tid var stærkt knyttet til toldvæsenet, og man kendte dem og vidste, hvilke firmaer de kom fra. Nogle havde et godt renommé, hvor alting som hovedregel var korrekt, medens andre havde det modsatte. Nogle prøvede at bestikke os med cho-

kolade m.v. for at komme før de andre, men vi var kolde over for den slags pression. Sjovt nok, så husker jeg de værste i forsøget på bestikkelsen som nogen af dem, der ikke havde tingene i orden.

På Godsbanegården sad frk. Birkholm, senere gift med Vagn Vile Viborg. Der blev lidt navneforvirring, da jeg også dengang hed Birkvang og hun Birkholm, men også det klarede vi.

Godsbanegården var en midlertidig bygning, opført 40 år tidligere, men fungerede da endnu, da jeg var der i 1960 og senere.

Ude i Frihavnen sad Hanne Vangsgaard og Tanja Riffenstahl, og også dem kom jeg fint ud af det med. Vi lavede en del spas med hinanden. Det gjorde assistenterne i vejerboden også. En dag kom en pakke til de to piger. De pakkede ud, og i pakken var en lille hvid mus. Pigerne skreg, og en speditør kom ind i det samme, ligeledes Bannis senior, som sad i rummet ved siden af, hidkaldt af damernes skrig. Han blev godt sur. Musen var for øvrigt lavet af et stykke skind. Assistenten, der havde været ophavsmand til pakken, var vi ikke i tvivl om var Kirk Nielsen, senere Donkirk, som var en lille hyggelig og sjov fætter.

Så skulle det jo hævnes. Vi fik fremstillet en fortoldningsangivelse, som de på kassererkontoret gav et "digter" nummer. Også faktura på 20 stk. hula-hulapiger i Hawaian dollars blev udfærdiget, omregnet i danske kroner. Alt, som om det var en almindelig fortoldning og med en påtegning om, at et stk. prøve skulle udtages og indsendes til veterinærkontrollen. Det var en ret almindelig procedure, hvis der var

tale om animalske varer. Angivelsen røg ud i vejerboden sammen med en stak "rigtige", og den blev påtegnet og stemplet af assistenten, uden at han opdagede, at der var tale om en fupan-givelse

Ikke alle varer blev pakket ud, og i travlheden havde assistenten så sorteret denne fra - heldigvis. Selv kontrolløren fik skrevet på, uden at opdage fejlen. Så fik vi os et grin, der dog blegnede, da overkontrollør Bannis fik fat på angivelsen og blev ret sur. Det var jo heller ikke rart at opdage, at det var muligt at lave den slags snyd i systemet! Men det var en helt intern foreteelse.

En dag, Tanja og jeg var til frokost, hvilket foregik i opsynets frokoststue øverst i tårnet i toldbygningen, og vi var de sidste, der var tilbage, opdagede vi, at en af assistenterne havde låst døren til trappen, så vi ikke kunne komme ud og ned igen. Vejerboden lå langt nede, og ingen hørte vores råb. Vi åbnede vinduet og råbte om hjælp, men bygningen lå jo lige inden for porten, hvor lastbiler holdt brummende for at komme ud, eller ved brovægten

i midten af gaden. Ingen kunne høre os. Gode råd var dyre. Hanne ville jo nok savne os, når vi ikke kom tilbage fra frokost, men kunne jo ikke efterlade kontoret ubemandet. Så jeg tog til sidst en kande med vand og hældte det ned i hovedet på en passerende toldklarerer - han kikkede forbavset op, og vi kunne så råbe vores nød til ham, og han foranstaltede, at døren blev åbnet.

Der var mange små kontorer som Frederiksberg toldforvaltning, hvor jeg kom en enkelt eller få gange på de tre år. På Frederiksberg sad fru Landsmand, der var formand for Toldetatsforeningens 5. kreds, hvilket var gruppen med tjenestemandsansatte kontorassistenter. Jeg hørte under hendes afdeling, indtil jeg blev toldelev.

Nyhavns toldkassererkontor var et ret stort kontor, og dér havde man kontoropgaverne, der knyttede sig til pakhusene i den del af Københavns Havn og Larsens Plads i særdeleshed. Her lagde Norgesbåden blandt andre til. På kontoret regerede kontrollør frk. Jørgensen, der var en arg modstander af regnemaskiner, fordi de larmede, selv om de dengang var hånddrevne.

Så al udregning foregik i hovedet. Det var ikke lige sjovt for dem, der sad og lavede regnskab til Havnevæsenet m.v., men vi blev dygtige til hovedregning.

En dag, hvor jeg sad ved ekspediti-onsskranken på Nyhavns Toldkasse-rerkontor over for en kollega, opda-gede jeg pludselig, at hun sad og græd. Bekymret spurgte jeg hende, hvor-for hun græd. Om der var noget, jeg kunne hjælpe hende med. Nej, det var bare det, at hun havde bedt sin søn komme ned med hendes briller, som hun havde glemt derhjemme. Hun kunne nu ikke forstå, hvor han blev af og regnede med, at han var blevet kørt ned på vejen, da han skulle cykle, og det var over en time siden, hun havde bedt ham om at komme. "Jamen, fru dog! Det kan da være, han slet ikke er kørt, skulle De ikke ringe hjem og høre, om han er taget af sted"? Hun ringede hjem, og det viste sig, at hen-des 11 årige søn slet ikke var startet endnu. Den slags små hverdagsdrama-er var der en del af rundt omkring.

Det sidste sted, jeg vil beskrive, var Toldvæsenets Materielforvaltning. Den lå på toldboden, ud mod hjørnet af Amaliegade og Toldbodgade. Kontoret og materiellet lå i stuen, og ovenpå var uniformskontoret med overtoldvagt-mester Sode som daglig leder. I mate-rielforvaltningen herskede toldforval-ter C.M. Friese. Han passede godt på materiellet, ja, var forvaltningen en god mand. Skulle vi have en ny blyant - vi skrev jo stadigvæk med blækstift - og blyantsforlængerer heller ikke mere kunne holde på den resterende splint, ja, så skulle vi sandelig vise splinten frem, før vi fik en ny blyant. Også skri-veblokke m.v. blev der holdt streng

justits med. Jeg nænnede ikke at for-tælle ham, hvordan det foregik ude i de øvrige forvaltningskontorer.

Når der blev rekvireret materiale fra diverse steder, og det var også fra provinstoldkamrene, så kikkede man i gamle optegnelser og så, om det nu også var rimeligt, at de nu skulle have 100 blokke af den eller den art. Var det for meget i forhold til den forløbne tid, ja, så satte Friese kvantum ned. Ingen ødselhed. Senere var han min chef et andet sted mere end 15 år efter, og jeg morede mig, engang, der kom nye telefonbøger. Han trak en lineal frem og målte, om de nu holdt målene. Jeg spurgte, hvad det betød, og han for-talte, at man jo havde lavet telefon-bogshylder, og hvis bøgerne ikke holdt målene, så var der mange hylder, der skulle skiftes ud! Det var egentligt her-ligt at møde et menneske, der havde sådan en ansvarsfølelse for sit tidligere job. På det tidspunkt var materielfor-valtningen for længst nedlagt.

Friese talte ikke meget med os. Han var en noget stille mand, mens han var på den plads.

På kontoret var kontorassistent fru A.E. Bay, hvis far havde været en af de sidste eller den sidste toldchef på de Dansk-Vestindiske Øer og var gift med en kvinde derude fra. Fru Bay havde beholdt sit pigenavn, og havde et spæn-dende, eksotisk udseende. Toldpakhus-formand E.W. Larsen og toldbetjent O.H. Simonsen var også tilknyttet kon-toret og stod for fremfinding og pak-ning af de rekvirerede materialer.

Overtoldvagt-mester Sode og vagt-mester H. Mogensen, der var ovenpå i uniformsafdelingen, hørte også med til materielforvaltningen og spiste frokost

sammen med os. Det var et hyggeligt sted, og der var en god tone personalet imellem. Fru Bay kunne af og til blive lidt vred, men faldt hurtigt ned på jorden igen.

Da jeg fyldte 21, blev jeg fastansat kontorassistent. Så var jeg tjenestemand - med pension. Da jeg kort efter gik over som toldelev, måtte jeg gå "uden for nummer" som kontorassistent og blev så toldelev på 3. årselev-løn. Det var egentligt uretfærdigt at gå så meget, som det var dengang, ned i løn. Toldbetjentene, der gik over, skulle ikke gå ned i løn. Da jeg på Toldskolen senere spurgte personalechef Henriksen, som vi havde i "organisation", hvad den logiske forklaring var på det, svarede han, at det nok var, fordi toldbetjentene kunne være forsørgere. "Jamen, det kunne en 21 årig kontorassistent vel i princippet også være"? Han grundede lidt og konkluderede så, at der ikke var nogen logisk forklaring på spørgsmålet.

Der var mange urimeligheder over for kvinderne på den tid. Jeg kan her også henvise til en tidligere artikel i Zise om "bunkebrylluppet" - skrevet - og i 1950'erne organiseret af Verner Overø (se Zise, 1996, nr. 1). Bryllupperne blev planlagt mellem statsansatte, fordi man her fik 100 kr. mere i løn om måneden, når man blev gift. Bryllupperne blev aflyst, da man ændrede reglerne i tolvte time.

I min tid som afløser mødte jeg en

mængde herlige mennesker på de 28 kontorer og toldopsyn, jeg nåede at være afløser ved. Jeg kan ikke fremhæve et kontor frem for et andet. Det var nemt for mig at komme rundt, og var der et sted, jeg ikke helt syntes om, så skulle jeg jo snart væk igen, og var det slemt at forlade et kontor, ja, så kunne jeg måske komme igen snart. En berigende tid var det, mest på grund af den store menneskelige erfaring, jeg fik. Også arbejdet åbnede min interesse for at lære mere - at finde den røde tråd i toldvæsenets arbejde - derfor gik jeg over som elev. Også en bedre mulighed for advancement var vel en drivkraft. Efter i et år at have læst til teknisk tegner, men der opdaget, at man ikke nåede meget længere efter endt uddannelse, var det også nærliggende at finde ud af, hvad der bød sig i "egne rækker". Så jeg blev toldelev.

Det startede med et halvt år, sammen med de øvrige elever i København, og vi skulle efter en nøje plan i perioder besøge en del forskellige arbejdspladser i Københavns toldopsyn samt læse et pensum, som vi blev samlet om og hørt i et par gange om ugen.

Og det er så en helt tredje historie.

Rationalisering og moms kontrol

Af en kontroltolders dagbog (3)

af Bent Andreassen

1960-1970. Den første store rationalisering.

Sammen med toldforvalteren var jeg med til at nedlægge toldstedet i Sæby og sammen med distriktstoldstedschefen i Frederikshavn, Nepper-Christensen, holdt vi blandt andet møder med repræsentanter fra det lokale erhvervsliv og med repræsentanter for kommunen for at forklare dem situationen.

For de automobilforhandlere, der havde deres daglige gang på det lille toldsted, blev der lokalt "fixet" nogle overgangsordninger, som alle kunne leve med.

På grund af den smidighed, der blev udvist i situationen landet over, kunne toldstedernes antal reduceres fra 76 til 31 uden de helt store gnidninger.

Enkelte steder gik det dog ikke helt så glat, men det skyldes nu mere interne

forhold. Eksempelvis fik toldstedschefen en vis procentdel af de havneafgifter, der blev opkrævet til den lokale havn, hvad enten denne var kommunalt ejet eller statsejet. De nye ændringer medførte, at toldinspektøren i Hirtshals mistede denne indtægt, som til gengæld, i en periode, indtil dette mærkelige system blev afskaffet, tilfaldt chefen for distriktstoldstedet. Der, hvor der var færgehavne, var der tale om ret store beløb.

Jeg blev forflyttet til Frederikshavn. Toldkontrolløren og overtoldassistenten, som var flyttet til Frederikshavn henholdsvis to og et år forinden, fik i en lang periode udbetalt et månedligt beløb foruden lønnen. Udstationering hed det. Det var skattefrit og var derfor en faktor, der spillede en rolle. Udstationeringsbeløbet faldt til et mindre beløb efter en periode på vistnok otteogtyve dage.

Frederikshavn Toldkammer.
Foto ca. 1970 i
Told-Skat Museet.

Det klarede man ved, at personale udstationeret til Frederikshavn blev placeret i en uge på et af de steder, der var under afvikling. På den måde, kunne de personer, der var udstationeret til Frederikshavn, igen komme op på fuld udstationering! Selv om de boede, hvor de altid havde boet og ville blive ved med at bo. I Hirtshals, Hjørring og Sæby.

Alle vidste det. Det var, set lidt fra oven, en lille pris at betale for, at en så gennemgribende rationalisering kunne gennemføres næsten uden mislyde.

Der var dog nogle pudsige episoder

ind imellem. Ved Nykøbing Falster Distriktstoldkammer tog toldforvalteren i en af de større færgenhavne, Gedser, således ikke imod tilbuddet om at blive toldinspektør i stedet for toldforvalter. Han kunne ikke tvinges, idet han som toldforvalter var udnævnt af kongen eller dronningen. I en lang periode sad han ved det toldsted i Gedser, der reelt var nedlagt som toldsted. Han havde vel ikke for meget at lave, men han modtog stadigvæk det store beløb, som hidrørte fra den procentdel af de havneafgifter, der blev opkrævet til den lokale færge-

“Jeg - en rationaliseret tolder - (Syng, den før Parving og Elmkrog).

*Han var tolder - glad og gerne
chefens højre hånd i alt.*

*Men så kom et cirkulære
og med det hans verden faldt.*

./. *Det er rationalisering,
Han sku` flytte stakkels mand.
Væk hans kære toldsted skulle.
Knap han tro` de sin forstand.*

*Da han havde lidt sig sundet,
han et skema fyldte ud
over steder, hvor han tro` de
han ku` trives med sin brud.*

./. *Det er rationalisering
toldetatens første streg.
Godt han ikke dengang vidste,
hvad der siden meldte sig.*

*Til den store by ved vandet
blev han flyttet hen ret snart.
Sorg og angst hans hjerte fyldte,
men han hurtigt gjord` sig klart.*

./. *Det er rationalisering
hvordan mon det bliver at
skulle sidde med så mange.
Det er noget værre pjat.*

*Han tog bussen ind til byen
for at start` sit nye job.
Da han stod ved “toldfacaden”
gøs det i hans spinkle krop.*

./. *Det er rationalisering
sa` han til sig selv igen.
“Det er det, der dur` i verden”,
“Dette nye fænomen.”*

*I den store røde bygning
hvor hr. Neppers trone står
drog han ind, imens han klaged
“Det er vist for store kår”.*

./. *Det er rationalisering,
som er skyld i dette rod.
Ku` jeg bare blie` hjemme
på min kære gamle bod.*

*Han blev trukket frem fra dybet,
anbragt ved de stores bord.
Glad og fro omkring han færdes
frydes over sit kontor.*

./. *Skønt den rationalisering
pinte ham fra starten af.
Var det ej så slemt alli` vel.
Han er godt tilfreds i dag.*

havn. Men det var en krusning i den store rationaliseringskabale. Frustrationerne hos mig, der sad ved et toldsted, der skulle nedlægges, blev beskrevet i en sang fra dengang: Jeg – en rationaliseret tolder –...

Sangen blev sunget ved en festlig lejlighed et par år efter, at jeg var flyttet til Frederikshavn. Sangen og forløbet i sangen var ganske godt dækkende for hele rationaliseringsforløbet. Også den gode slutning.

Når jeg ser tilbage på dengang, må jeg erkende, at de personer i tolddirektoratet og foreningen, der gennemtrumfede rationaliseringen, var forudseende. De havde visioner.

Et udtryk, som ganske vist først blev opfundet tredive år senere!

1961-2002. Sæby. En strategisk beliggende by

Jeg var den sidste, der forlod det nedlagte toldsted i Sæby. Jeg blev boende med min kone og mine to børn i det dejlige hus, vi havde anskaffet os, umiddelbart efter, at vi fik vores første barn

Jeg traf i øvrigt min kone på Sæby toldsted, hvor hun kom dagligt i sin egenskab af "skibsmæglerpløk". Der var derfor mange undskyldninger for at falde i snak med den kønne, lyshårede vendelbopige. Det blev ikke ved snakken, og to år senere blev vi gift i den smukke, gamle kirke på havnen i Sæby, og nogle år efter havde vi fået to dejlige drenge.

Nu kunne nogle få den opfattelse, at mit arbejde var mit et og alt. Det har

det ikke været. Jeg har nydt næsten hver eneste arbejdsdag, men ved siden af nåede jeg at spille fodbold i mange år på det lokale serie I hold. Derefter var jeg ungdomstræner i mange år, og i en lang periode var jeg i udtagelseskomiteen inden for JBUs region I. Både som fodboldspiller, ungdomstræner og medlem af udtagelseskomiteen traf jeg utrolig mange spændende mennesker. Jeg gennemgik også de første tre af DBUs trænerkurser. På disse kurser lærte jeg meget om motivation og mandskabspleje, som senere kom mig til gode som sektionsleder og funktionschef.

Det skulle senere vise sig, at Sæby blev en strategisk vigtig by for mig at bo i. Jeg kunne nemlig blive boende, selv om jeg de næste mange år gjorde tjeneste i Frederikshavn, Hjørring og Aalborg med udlandsture til Island, England, Bruxelles, Kroatien, Norge, Litauen, Sverige, Østrig og Polen.

I den forbindelse lå Sæby jo centralt!

På et tidspunkt søgte jeg en fuldmægtigstilling i Skive. Det vil sige, jeg fik aldrig ansøgningen afleveret. Da jeg bekendtgjorde planen for mine to børn, svarede de, at de blev i hvert fald boende i Sæby. Der gik de i skole, spillede fodbold og badminton. Der havde de deres kammerater. Det ville blive for bøvet, hvis jeg skulle køre frem og tilbage fra Skive, mente de!

Jeg blev, og det har jeg heller aldrig fortrudt.

Til gengæld har jeg set nogle eksempler på, at nogle kollegaer flyttede land og rige rundt for at få en fuldmægtigstilling, uden at de af den grund blev lykkeligere.

For nu at sige det på den måde!

1970-1980 - Momskontrol, afgørelser og humor

Jeg kom til at gøre tjeneste i moms-kontrollen i Frederikshavn. Det var noget den gamle, magtfulde distriktstoldchef Nepper-Christensen suverænt afgjorde. "Jeg mener", sagde han og babbede på sin pibe, "Det er lige noget for dig".

Så var den snak ikke længere. Jeg kom aldrig til at fortryde Nepper-Christensens beslutning.

I momskontrollen var det toldinspektør Hebsgaard, der huserede. Hver morgen kom han rundt til alle medarbejdere og forhørte sig om, hvorledes det gik. Han var fuldstændig ajour med, hvad hver enkelt foretog sig. Raslende med sine nøgler i lommerne gik han fra medarbejder til medarbejder og fik sig en kort snak om sagerne. Det

*Distriktstoldchef T. O. Nepper-Christensen.
Foto ca. 1970 i Told-Skat Museet.*

var det eneste, han foretog sig, udover at fortælle til alt og alle, hvor gode vi alle var til moms kontrol. Det lagde han ikke skjul på over for nogen. Heller ikke over for personer uden for distriktstoldkammeret. Denne periode, hvor indførelsen af momsen begyndte at slå igennem i Vendsyssel, var domineret af humor i kontrolarbejdet og en slags menneskelighed, der ikke er plads til mere. Der er mange episoder, som stadig står lysende klart for mig, her mange år senere:

Der blev helt sikkert truffet afgørelser, som nok ville holde, men næppe ville blive truffet i dag.

Vi havde fået en del anonyme henvendelser om, at en bestemt hønseriejer solgte slagtede høns og ænder sort. Det blev undersøgt flere gange. I sektionen var der en af mine gode venner, lad os bare kalde ham Tom, det hed han nemlig, som til sidst tog ud til den pågældende.

Tom kom hjem med en efterangivelse på 30.000 kr. og en check lydende på dette beløb. Jeg spurgte ham nysgerrigt, hvordan i al verden han havde båret sig ad med den kontrol, som så mange andre ikke havde kunnet gennemføre.

"Jeg kørte op i den lokale brugsforening. Der fandt jeg ud af, at der var blevet leveret 40.000 plasticposer til hønseriejeren. Derefter tog jeg ud til hønseriejeren, og i løbet af et kvarter havde han skrevet under på en efterangivelse på 30.000 kr. Det svarer til momsen af 30.000 høns og ænder, der er solgt sort." "Nu skal jeg bare have lavet opgørelsen!" fortsatte han.

"Det er jo en stor sag", sagde jeg, "Hvad med toldrapporten?" "Jeg har lovet ham, at vi ikke skriver rap-

port”, fortsatte han. Jeg kikkede spørgende på ham.

“Det kunne jeg ikke få mig til”, fortsatte han. “Hønseriejeren, som du jo kender som en hård banan, begyndte pludselig at græde midt i det hele”.

“Jeg blev skidt tilpas, og spurgt ham og hans kone, hvad der var i vejen”.

“Det er ikke pengene”, fortalte hønseriejerens kone grådkvalt. “Vi er lige blevet godkendt som adoptivforældre efter mange års forløb og mange undersøgelser af vores forhold. Vi har to dejlige, små piger. Hvis vi nu bliver straffet, så tager de måske pigerne fra os igen”.

“Derfor!”, sagde Tom, “men du holder fandeme din kæft!”

Tiltalesformen i det tiår var aldrig til diskussion. I hvert fald ikke i Vendsyssel. Vi var altid dus med kunderne. Det er måske et specielt nordjysk fænomen. Det var sådan noget, man havde på fornemmelsen, og det lå, så at sige, på ryggraden, og det kiksede aldrig.

Næsten!

Engang skulle Tom og jeg på kontrolbesøg hos en cigarhandler i Frederikshavn. Vi ankom. Indehaveren var en lille kraftig mand. Det var helt oplagt for os begge to, at vi sagde “du” til ham, og det gjorde vi.

Cigarhandleren så bestemt på os og sagde:

“De herrer, jeg vil gerne have, at I siger “De” til mig”.

Vi var lidt forbavsede over at have taget fejl. Cigarhandleren kunne se vores forbavelse og tvivl, så han fortsatte, lidt belærende efter vendsysselske forhold:

“Jeg kan fortælle begge De herrer, at selv min svigermor her i Frederikshavn er jeg “Des” med!”

Derefter udtalte Tom de bevingede

ord:

“Det må “Du” sgu undskyldes!”

Sammen med Tom, var jeg også blevet ekspert i kontrol af mejerier. Mejerier havde nogle helt specielle regnskabsforhold, blandt andet fordi de fik store tilskud, som de via mælkeafregningerne distribuerede videre til leverandørerne. I løbet af nogle måneder foretog vi kontrol hos et stort antal mejerier. Turen var efterhånden kommet til et mejeri, der lå lige midt i Vendsyssels navle i nærheden af Østervrå. Vi fandt en del regnskabsmæssige fejl og forståelsesfejl, som blandt andet skyldtes de nævnte tilskud. Det blev uden den store dramatik til en efterbetaling på cirka 45.000 kr. Vi skrev ikke rapport, men nøjedes med efteropkrævningen, fordi alle havde svært ved at forstå tilskudsreglerne. Vi hjalp desuden mejeriejeren med, hvorledes han skulle udforme en ansøgning om en afdragsordning.

Da vi skulle til at køre derfra, spurgte mejeriejeren, om vi ikke ville have en ost.

Vi nikkede.

Jeg havde forestillet mig et lille stykke ost til hver. Et øjeblik efter kom mejeriejeren vaklende fra ostelageret ud til bilen, bærende på en hel, stor rund ost.

Da han svedende var nået næsten hen til bilen, udbrød Tom:

“Hvem af os, skal ingen ost have?”

Mejeriejeren havde også den særegne sans for vendsysselsk humor.

Jeg har ofte tænkt på den historie, når jeg siden er blevet budt på en kop kaffe i en virksomhed, og når vi fra centralt hold har fået udstukket retningslinier for “traktement”.

Hustakster og grundtakster

Skattemateriale til belysning af ejendoms- og socialhistorien

af Ole Degn

I slutningen af 1656 og begyndelsen af 1657 gennemførte Frederik 3. store militæroprustninger med henblik på en revanchekrig mod Sverige, der i 1645 efter Torstenssonkrigen havde erhvervet Halland for 15 år, hvorefter det skulle indløses. Der blev hvervet tropper og arbejdet på Københavns befæstningsvolde og på fæstninger ved Fredericia og Hals og i Skåne. Oprustningerne kostede enorme summer, og kongen indkaldte 1. januar 1657 stænderne til et møde i slutningen af februar i Odense med henblik på at få bevillinger til krigsførelsen. På mødet blev det bl.a. vedtaget, at alle købstædernes ejendomme skulle vurderes. Et hurtigt resultat heraf finder vi i Ribe rådstuearkiv, der rummer en såkaldt hustakst. Den er udarbejdet af otte uvildige mænd, der blev udnævnt til arbejdet allerede 25. marts samme år på rådhuset af borgmestre og råd.

Hustaksten anfører de enkelte ejendomme i samme rækkefølge som skatelisterne, dvs. efter bestemte ruter gennem gaderne. Den anfører ejendommens beboeres hustandsoverhoved og ejer og beboerens erhverv samt det beløb, ejendommen blev vurderet til. Dermed giver materialet den tidligste mulighed for en temmelig fuldstændig analyse af erhvervs- og bolig- og grundejendomsforholdene. Hustaksten anfører endda ikke blot huse og boder, men også tiliggende enge og agerjord samt stalde,

abildhaver og jordstykker i byen.

Tilsyneladende kom der ikke egentlige resultater ud af denne tidlige ejendomsvurdering, måske på grund af krigen. I juni befalede kongen rigsmarsken at gå løs på fjenden, det blev hurtigt en katastrofe, og hele landet med undtagelse af København blev besat af sven-skerne og deres udenlandske lejetropper.

Ved fredsslutningen i København i maj 1660 efter Svenskekrigene stod kongen og kronen i en helt håbløs økonomisk situation. Tre års krig havde kostet enorme summer, og indtægterne havde med de fjendtlige besættelser svigtet. For at skaffe midler til krigsførelsen havde kongen måttet pantsætte store dele af krongodset, som dengang udgjorde hen ved halvdelen af landets landbrugsjord, og indtægterne herfra havde været kronens væsentligste indtægtskilde. Med pantsættelserne var indtægterne svundet ind, og for at dække gælden var det nødvendigt at afhænde størstedelen af krongodset.

Derfor måtte kongen finde nye indtægtskilder. Her lå indførelsen af en ny skatteform nær. Hidtil havde man opkrævet skatter af indtægt, i byerne i form af de gamle, ikke særlig store byskatter og på landet i form af pengeskatter eller naturalieskatter af bønderne. Hertil kom så skat af gejstligheden, idet adelen normalt var fritaget, det var en del

 der Buss

Efter vores Allernaad: Berres ocl Dinges Le,
 Salling om m Matriculs Taxt. Eftersom Dinges Le,
 Bygninger, Jorden og Gænderne af Berres Le,
 Gænderne Næring og brug af Berres Le, ind og ud
 Gænderne, Gænderne og Gænderne af Berres Le,
 Gænderne, Gænderne og Gænderne af Berres Le,
 Gænderne, Gænderne og Gænderne af Berres Le,

Kannikegade,

Dol.

En 1/2 Aker Mette Basses Gænderne	470.
En 1/2 Aker Gænderne	220.
En 1/2 Aker Gænderne	130.
En 1/2 Aker Gænderne	300.
En 1/2 Aker Gænderne	150.
En 1/2 Aker Gænderne	100.
En 1/2 Aker Gænderne	20.
En 1/2 Aker Gænderne	20.
En 1/2 Aker Gænderne	30.
En 1/2 Aker Gænderne	30.
En 1/2 Aker Gænderne	60.
En 1/2 Aker Gænderne	40.
En 1/2 Aker Gænderne	40.
En 1/2 Aker Gænderne	140.
En 1/2 Aker Gænderne	20.
En 1/2 Aker Gænderne	30.

Side af Århus bys hustakst 1661. Siden omfatter Kannikegade, hvor Mette Basses ejendom med 7 tilliggende boder anføres. Nederst på siden ses 11 boder, der angives afbrændt af de svenske, idet dog én er genopbygget.

af adelsprivilegierne. I krigstider og ved enkelte andre lejligheder, som prinsessers bryllupper, fik man så yderligere ekstraordinære skatter. Disse var dog hen imod 1660 på grund af omkostninger i forbindelse med oprustninger og flere krige efterhånden blevet næsten ordinære. En fortsættelse ad denne vej var ikke mulig.

Her vendte kongen så blikket mod den tidligere idé om en skat på jordejendom. Som grundlag herfor måtte jorden opmåles og takseres, og herved fik man skabt de såkaldte matrikler. Disse blev 1661-62 udarbejdet for landbrugsejendommene, men i en så utilstrækkelig form, at det var nødvendigt at udføre det store opmålings- og taksationsarbejde igen som grundlag for en ny matrikel, der var færdigudarbejdet i 1682. Man havde hermed til brug for opkrævningen af de såkaldte hartkornsskatter et grundlag, der med endnu en matrikelreform omkring 1840 skulle komme til at stå frem til skattereformen i begyndelsen af 1900-årene.

Byernes jordarealer, købstadgrundene og markjorderne, udgjorde blot en brøkdel af Danmarks jord, men byerne skulle som tidligere tænkt også yde de nye ejendomsskatter. Man fik derfor igen takseringer af ejendommene i byerne. Ved kongelig befaling af 26. februar 1661 blev det pålagt gejstlige og borgmestre og råd i købstæderne sammen med bispener eller to provster og to adelige kongelige kommissærer i overværelse af lensmanden eller hans fuldmægtig at taksere alle købstadgårde og bygninger. Skattemyndighederne havde allerede da en fin fornemmelse for kriterierne ved vurderingen. I befalingen blev det understreget, at der skulle tages hensyn

til ejendommenes situation, om den var mere eller mindre bekvem for trafikken, og om ejeren havde en lejeindtægt eller alene nød den blotte inhabitation. Arbejdet blev i Viborg og Århus stifter udført i marts-april 1661, i Ribe stift i begyndelsen af 1662. Det var altså på samme tid som det, der foregik på landet, men mens den senere taksering, med de såkaldte grundtakster fra 1682 som resultat, har været meget omtalt og benyttet i historiske undersøgelser, har det første arbejde, med de såkaldte hustakseringer, ikke været meget omtalt og benyttet.

En af forklaringerne kan være, at hustaksterne endnu en gang ikke kom til at fungere, og derfor ikke er bevaret i købstædernes rådstuearkiver. Hustaksterne findes andetsteds, i Rentekammerarkivet i Rigsarkivet, og kun en del af dem er bevaret, nemlig dem fra en række byer i de jyske stifter Viborg, Århus og Ribe. Som en undtagelse ses dog Ribes hustakst, som endnu befinder sig byens rådstuearkiv, med kopi, den er aldrig blevet indsendt til kancelliet.

Som grundlag for en forståelse af de senere grundtakster og som kilde til bekræftelse af flere forhold i købstæderne i begyndelsen af 1660'erne er hustaksterne dog af betydelig interesse. De var indrettet som den før omtalte hustakst fra Ribe 1657, jævnfør gengivelsen af en side fra hustaksten fra Århus.

Ved at sammenholde Ribes hustakster fra 1657 og 1661 får man et indtryk af følgerne af Svenskekrigene - hvis der da ikke blot eller tillige er tale om, at det var gået op for befolkningen, hvad der var påtænkt med de nye hustakster. I hvert fald var det samlede taksationsbeløb i 1657 på 117.894 rd. i 1661 faldet

Ribe bys Grundtæst, Anno 1682
 Anden tierding: Puggaards, &

No 136 Anne P. Gregersens bod og jord
 på gadens hjørne, grunden er sat til 8 rigsdaler, bygning
 til 6 rigsdaler 4 mark. På den ikke gengivne højreside ses kolonner for den samlede taksering
 1/8 af kapitalen, 5 pct. rente deraf og leje huses 1/2 pct.

Lange
 Følger
 Jørgen
 Thomas Jonsson skovmand, Løve og beboer
 af sinne med 22 rigsdaler 4 mark
 22 rigsdaler 4 mark bygning
 22 rigsdaler 4 mark bygning

No 140 Jørgen Jonsson skovmand, Løve og beboer
 af sinne med 29 rigsdaler 2 mark
 29 rigsdaler 2 mark bygning

Latris

Side af Ribe bys grundtæst 1682 med den del af Puggårdsgade. Den første taksering oplyser om Anne, salig Gregers Pedersens bod og jord på gadens hjørne, grunden er sat til 8 rigsdaler, bygningen til 6 rigsdaler 4 mark. På den ikke gengivne højreside ses kolonner for den samlede taksering 1/8 af kapitalen, 5 pct. rente deraf og leje huses 1/2 pct.

til - 44.656 rd.

Ved forordning af 28. januar 1682 om købstæderne indførtes en grundskat, hvor det bestemtes, at både grunde og huse skulle takseres, og grundtaksten sættes til 1/8 af den samlede ejendoms-værdi. Af grundtaksten skulle ejere be-tale 5 % i skat, lejere 1/2 %.

Som det fremgår af den gengivne side fra Ribes grundtakst fra 1682 anførte denne ikke som den tidligere kun et enkelt taksationsbeløb for de enkelte ejendomme, men skelnede mellem tak-seringer af grund og ejendom. Ellers er oplysningerne de samme, og skattevæ-senet har her frembragt en meget vær-difuld kilde til belysning af forholdene i byerne. I de fleste byer blev taksten

ajourført med mellemrum, og den blev grundlag for beskatning helt frem til begyndelsen af 1800-årene.

Kilder:

Kommissionsakter vedr. taksation til matriklen af købstæder i Viborg, År-hus og Ribe stifter 1661-62. Rentekam-merarkivet, 311.71, Rigsarkivet.

Ribe rådstuearkiv, D 22-298. Hustak-ster 1657 og 1661. Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.

D 22-413. Ribe bys grundtakst 1682.

Forordning anlangende købstæderne udi Danmark af 28. januar 1682

*Øde gårde, hus og boder
i Århus 1683, i alt hen ved
60, angivet med
på grundlag af grundtaksten
og skattelisten. Især Brogade,
Mejlgade og kvarteret omkring
Vor Frue Kirke var præget
af øde ejendomme.*

Indholdsfortegnelse

Aspirant, kontorelev, rationalisering og moms kontrol, hustakster og grundtakster.	3
---	---

H. C. Bo Larsen: Fra oversergent i hæren til aspirant i toldvæset	5
---	---

Annie Birkvang: Kontorafløser i Toldvæsenet i København 1957-1960	14
---	----

Bent Andreasen: Rationalisering og moms kontrol. Af en kontrololders dagbog (3)	30
--	----

Ole Degn: Hustakster og grundtakster. Skattemateriale til belysning af ejendoms- og socialhistorien.....	35
---	----